

HÁSKÓLI ÍSLANDS

Hugvísindasvið

Dansk retskrivning og dobbeltformerne

Retskrivningen fra et historisk, teoretisk og holdnings- og sprogbrugsundersøgende perspektiv med fokus på dobbeltformer

Ritgerð til B.A.-prófs

Maja Vilstrup Roldsgaard

Maí 2011

Háskóli Íslands

Hugvísindasvið

Danska

Dansk retskrivning og dobbeltformerne

*Retskrivningen fra et historisk, teoretisk og holdnings- og
sprogbrugsundersøgende perspektiv med fokus på
dobbeltformer*

Ritgerð til B.A.-prófs

Maja Vilstrup Roldsgaard

Kt.: 301086-3859

Leiðbeinandi: Randi Benedikte Brodersen

Máí 2011

Ágrip

Hinar dönsku réttitunarreglur eru gefnar út í *Retskrivningsordbogen*, dönsku réttitunarorðabókinni. Það er nefndin *Dansk Sprognævn* sem annast ritstjórn og útgáfu orðabókarinnar, en hún er undir Menntamála- og Menningarráðuneytunum. Ávallt eru gerðar einhverjar breytingar milli orðabóka og fjallar þessi ritgerð um þessar breytingar sem og þær lagaheimildir og undirstöðureglur sem nefndin hefur til grundvalla í orðabókavinnslunni ásamt skoðunum þjóðarinnar og unga fólksins til þessa efnis.

Samkvæmt lögum er nefndinni skylt að grundvalla breytingar á tveimur meginreglum, en það eru málhefðarreglan (traditionsprincippet) og málnotkunarreglan (sprogbrugsprincippet). Þegar orði er breytt fellur sjaldnast hin útgáfan af því strax úr gildi og þar með eru báðar (eða allar) útgáfurnar af orðinu með í einhvern tíma þangað til það er hægt að rannsaka hvort að málnotendur hafi tekið nýju stafsetninguna til sín eða ekki. Þegar tvær (eða fleiri) útgáfur eru í gildi á sama tíma kallast orðið *dobbeltform* eða "tvíútgáfa". Þessar tvíútgáfur eru umdeildar í Danmörku, sumum finnst þær ýmist óþarfar og ruglandi en öðrum nauðsynlegar og tákn um náttúrulega þróun tungumálsins.

Í þessari ritgerð svara ég eftirfarandi spurningum:

- Hvernig fer réttitunarákvarðanarvaldið í Danmörku fram? Hvernig og samkvæmt hvaða reglum er unnið? Hvernig einkennist þróun tvíútgáfna?
- Hvaða stafsetningu notar þjóðin og hverjar velja ungir málnotendur þar sem tvíútgáfur eru fyrir hendi? Hverjar eru skoðanir þjóðarinnar og ungra menntaskólanemenda til tvíútgáfna?

Ég hef rannsakað notkun tuttugu orða í *KorpusDK* sem er gríðarlega stórt safn danskra texta. Auk þess hef ég rannsakað stafsetningu danskra menntaskólanemenda og kannað skoðarnir þeirra til tvíútgáfna.

Niðurstaðan er sú að unga fólkið virðast hlyntara nýju stafsetningunni en þjóðin í *KorpusDK*, en samt sem áður ekki alltaf sammála þeim breytingum sem *Dansk Sprognævn* gerir.

Titill: *Den danske retskrivning og dobbeltformerne*

Höfundur: Maja Vilstrup Roldsgaard

BA-ritgerð í dönsku (180 ECTS) við Háskóla Íslands, maí 2011.

Førord

Efter først at have besluttet mig for at skrive den afsluttende bachelor-opgave inden for det litteraturvidenskabelige område, og derefter at have ændret mening således at jeg i stedet endte med at vælge et emne inden for det sprogvidenskabelige område, er jeg blevet bekræftet i at jeg har stor interesse for begge aspekter af danskfaget. Min personlige motivation for at tage uddannelsen i dansk ved Islands Universitet har været ønsket om at blive underviser i dansk. Jeg har været så heldig at få en smagsprøve på dette erhverv et enkelt skoleår tilbage i 2007/08, hvor jeg stod for danskundervisningen i 6., 8. og 9. klasse i den islandske folkeskole Flúðaskóli. Oplevelsen var utrolig givende, og gjorde mig opmærksom på en nogle sider af det danske sprog, som jeg fik lyst til at få større kendskab til, deriblandt dansk retskrivning og retskrivningsnormering. Udarbejdelsen af denne opgave har givet mig langt større forståelse af og kendskab til dette emne, og det er en god fornemmelse at have fået større viden om et emne så relevant som retskrivningsnormering i forbindelse med danskundervisning.

Jeg vil først og fremmest takke Bragi Viðar Gunnarsson for at have vist mig så stor tålmodighed og utrolig støtte under mit arbejde med denne opgave.

Mine medstuderende Anna Margrét Wernersdóttir, Sólveig Eyvindsdóttir og Laufey Jóhannsdóttir fortjener alle en stor tak for opmuntring og for at være fantastiske forbilleder.

Til mine forældre, Dora og Frede Roldsgård, vil jeg udtrykke min dybeste taknemmelighed for utrolig opbakning i alt hvad jeg beslutter mig for. Deres støtte er uvurderlig.

Ligeledes skal både min svigerfamilie på Túsberg og min islandske "reservefamilie" på Hrafnkelsstaðir have hjertelig tak for al deres hjælp og støtte.

Sidst men ikke mindst vil jeg takke min vejleder i forbindelse med denne opgave, Randi Benedikte Brodersen, hvis konstruktive kritik og utallige timers arbejde har hjulpet mig i en sådan grad at jeg står stor gæld til hende.

Indhold

1. Indledning	1
1.1 Problemstilling	2
1.2 Afgrænsning	2
1.3 Tidligere forskning	3
1.4 Motivation og formål	4
1.5 Opgavens opbygning	5
2. Materiale og metode	6
2.1 Materiale og metode til korpusanalyse	6
2.2 Materiale og metode til stavekuponanalysen	7
2.3 Præsentation af informanterne	10
3. Historisk-teoretisk baggrund	11
3.1 Forskellige sprognormer	11
3.1.1 Brugsnormer over for indførte normer	12
3.2 De første danske retskrivningsordbøger	13
3.3 Retskrivningsreformen anno 1948	13
3.4 Dansk Sprognævns oprettelse, struktur og arbejdsopgaver	15
3.5 Dansk Retskrivningsordbog fra 1955	16
3.6 <i>Retskrivningsordbogen</i> fra 1986	17
3.7 Dobbeltformer	18
3.8 Sproglovene af 1997	19
3.8.1 Retskrivningsloven	20
3.8.2 Sprognævnsløven	20
3.9 Den gældende retskrivning	22
3.10 <i>Retskrivningsordbogen</i> 2012	22
4. Normeringsteori	24
4.1 Retskrivningsnormeringens principper	24
4.2 Principielle og ikkeprincipielle ændringer	25
4.3 Normeringsprincipper	26
4.3.1. Sprogbrugsprincippet versus traditionsprincippet	27
4.3.2 Det fonematiske princip	29
4.3.3 Fordanskningsprincippet	30
4.3.4 Det internationale princip	30
4.3.5 Det nordiske princip	30

4.3.6 Tegnkonstansprincippet	31
4.3.7 Det etymologiske princip	32
4.3.8 Det distinktive princip	32
4.3.9 Det dekorative princip	33
4.3.10 Det pædagogiske princip	33
4.3.11 Det systematiske princip	33
4.4 Opsamling	34
5. Analyse.....	35
5.1 Resultater af korpusanalyse.....	35
5.2 Resultater af stavekuponsanalyse.....	43
5.2.1 Unges holdninger til retskrivningen og dobbeltformer	49
6. Diskussion	52
7. Perspektivering	55
8. Opsummering og konklusion	56
Litteratur.....	59
Bilag	

1. Indledning

Dansk Sprognævn redigerer og udgiver *Retskrivningsordbogen*, og fastsætter dermed den officielle retskrivning i Danmark. Siden den første officielle retskrivningsordbog så dagens lys i 1955, skulle der gå hele 31 år før den næste kunne overtage, nemlig *Retskrivningsordbogen* fra 1986 (herefter RO1986). Derefter udkom den seneste i 2001, og nu er den næste på trapperne og skal udgives i slutningen af 2012, *Retskrivningsordbogen* 2012 (herefter RO2012).

Udgivelserne af disse forskellige retskrivningsordbøger har naturligvis medført diverse ændringer fra gang til gang. Det er disse ændringer, årsagerne til dem og reaktionerne på dem som denne opgave vil handle om. I nogle tilfælde er der tale om markante ændringer – enten i form af et stort antal ændringer af enkelte ord, eller at visse retskrivningsregler (fx bøjningsforhold m.m.) ændres, således at det påvirker mange ord på en gang.

Ændringerne leder gerne til heftige diskussioner der kan splitte vandene af sprogbrugere i mindst to lejre. Sproget og retskrivningen er åbenbart et ømt punkt hos mange, og selv om det ikke er alle der er forpligtet til at følge den officielle retskrivning, har de fleste alligevel en mening om hvordan den skal se ud. Normeringsarbejdet kan være en balancegang i forhold til både at lytte til sprogbrugere og samtidig bidrage til at udvikle sproget i henhold til traditionsprincippet, hvilket teorikapitlet i denne opgave vil redegøre for.

Opmærksomheden som retskrivningsændringer medfører, kan ses i diverse medier i form af utallige debatindlæg, læserbreve såvel som direkte klager over sprogbrug og ændringer inden for stavning, bøjning og generelt alt, der har med det danske sprog at gøre. Et godt eksempel på de stærke følelser forbundet med sprognormering er den såkaldte *majonæse-krig*, som rasede i 1985-86 som følge af den bebudede udgivelse af en ny retskrivningsordbog. Det var nemlig med denne udgave blandt andet blevet vedtaget at nogle franske importord skulle have fordansket og mere dansk lydret stavemåde, hvilket altså blandt andet resulterede i at den fordanskede form *majonæse* blev indført siden af den oprindelige form fra fransk *mayonnaise*. Diskussionen af sagen blev så ophædet at regeringen valgte at gribe ind, og dermed blev den endelige version

af ordbogen knap så radikal, som det oprindeligt havde været intentionen fra Sprognævnets side. Der blev blandt andet indgået det kompromis, at den ny stavemåde skulle være valgfri på lige fod med den ældre, og dermed opstod altså her en række nye *dobbeltformer* i retskrivningsordbogen, som er et af de emner jeg vil beskæftige mig med i denne opgave.

De stærke følelser omkring sprog og sprognormering kan ligeledes ses i kraft af det faktum, at det vælter ind med forespørgsler til Sprognævnet som har mere end nok at gøre med at besvare de mange tvivlsspørgsmål fra offentlige institutioner såvel som private sprogbrugere. Det var endda nødvendigt for Sprognævnet at lukke for elektroniske forespørgsler pga. den store interesse, hvorfor det nu udelukkende er muligt at ringe på bestemte tidspunkter for at få svar på spørgsmål vedrørende det danske sprog, hvilket jo unægtelig siger meget om den store interesse for modersmålet og retskrivningens udvikling.

1.1 Problemstilling

Opgaven er baseret på følgende problemstilling:

- *Hvordan foregår retskrivningsnormeringen i Danmark? Hvordan og efter hvilke regler og principper arbejdes der? Hvad kendetegner dobbeltformernes udvikling?*
- *Hvilke stavemåder af dobbeltformer bruger befolkningen generelt og hvilke vælger unge sprogbrugere? Hvad mener unge gymnasieelever om dobbeltformerne?*

Dermed omfatter opgaven to emner, nemlig henholdsvis a) retskrivningsnormeringen og dens regler og principper, og b) de såkaldte dobbeltformer, deres funktion og anvendelse blandt danske sprogbrugere.

1.2 Afgrænsning

Som udgangspunkt har alt hvad der vedrører den danske retskrivningsnormering relevans i forhold til denne opgave, baseret på ovenstående problemstilling. Men jeg begrænser mig til i denne opgave at fokusere på retskrivningen i nyere tid, samtidig og

nærmeste fremtid (fra tiden omkring 2. verdenskrig til 2012) og de principper normeringsarbejdet bygger på i dag. For at redegøre for hvorfor dette ser sådan ud i dag, beskriver jeg dog de nødvendige baggrundsoplysninger om udslagsgivende begivenheder i historien.

Med hensyn til analysearbejdet beskæftiger jeg mig med mange forskellige typer af retskrivningsproblemer, altså tilfælde hvor der er opstået tvivl blandt sprogbrugerne og hvor ændringer enten er blevet gennemført eller diskuteret.

Jeg undlader at berøre kommaregler og andre tegnsætningsemner som ellers er en del af Retskrivningsordbogen (dog nævner jeg for en kort bemærkning ændringsforslag til RO2012 der omfatter bindestreger og apostroffer).

1.3 Tidligere forskning

Denne opgave er den første opgave ved Islands Universitet om emnet dansk retskrivning. I Danmark er der dog skrevet opgaver og afhandlinger om emnet. Jeg kontaktede blandt andet Det Kongelige Bibliotek for at få adgang til bachelor-opgaver skrevet ved de danske universiteter, men uden held.

Blandt retskrivningsområdets mest aktive forskere i nyere tid kan nævnes Erik Hansen, Henrik Galberg Jacobsen, Allan Karker, Niels Davidsen-Nielsen og Anita Ågerup Jervelund. Deres tekster om forskellige aspekter af dansk retskrivning har jeg læst og anvendt af stor interesse, og de har således sat stort præg på denne opgave.

De vigtigste i forhold til denne opgave er a) Galberg Jacobsens doktorafhandling, *Ret og skrift. Officiel dansk retskrivning 1739-2005*, som på meget omfattende vis skildrer den officielle danske retskrivnings historie i godt 250 år; og b) Anita Ågerup Jervelunds *Sådan staver vi – om ortografi og stavefejl*, der dels forklarer principperne for normeringsprocessen og dels beskæftiger sig med spørgsmålet om hvorvidt der er brug for en retskrivningsreform.

På internettet fandt jeg nogle relaterede opgaver, nemlig på hjemmesiden www.dansk.dk, som er en side der indeholder en opgavebank, hvor danskstuderende har mulighed for at bidrage med opgaver om alt vedrørende danskfaget. Ved søgning på ordet *retskrivning* i opgavebanken kommer seks træf, hvoraf de tre er egentlige opgaver

og de resterende tre er korte nyheder/opslag om begivenheder forbundet med retskrivning. Ingen af opgaverne har helt samme fokus som mit, altså dobbeltformernes funktion og anvendelse blandt danske sprogbrugere. Men det er alligevel på sin plads at nævne især *Dansk retskrivningshistorie - hvordan og hvorfor* af bachelor i Dansk og Sprog- og Kommunikationsrådgivning fra Københavns Universitet og studentermedhjælper ved Dansk Sprognævn Sara Lønskov Kohl. Som titlen giver til kende handler den om dansk retskrivnings historie, og er hovedsagelig baseret på Galbergs *Ret og skrift*, og derfor har jeg valgt at benytte hans værk frem for denne semesteropgave af Kohl.

1.4 Motivation og formål

Den danske befolknings store interesse for og stærke følelser omkring sprogets udvikling og retskrivningsnormeringen som beskrevet i indledningen, har i høj grad været min motivation for at vælge dette emne, idet jeg finder det yderst interessant at undersøge forholdene omkring retskrivningsnormeringen i håb om at opnå større klarhed over beslutningerne i forhold til retskrivningsændringer gennem de sidste 60-70 år.

Jeg har tidligere arbejdet med dette emne, fx i forbindelse med en eksamensopgave i kurset Dansk Sproglære III foråret 2010, nemlig opgaven *Udviklingen i dansk retskrivning – officielt og blandt sprogbrugere*. I den omtalte opgave benyttede jeg mig af samme teknik som i korpusanalysen i denne opgave, som er beskrevet nærmere i kapitel 2, Materiale og metode.

Denne bachelor-opgave har givet mig mulighed for at specialisere mig yderligere inden for emnet, idet jeg beskæftiger mig med retskrivningsnormeringen i Danmark og udviklingen inden for dansk retskrivning med særligt henblik på dobbeltformer, samt undersøge gymnasieelevers stavning og ikke mindst deres holdning til retskrivningsnormeringen. Formålet er at opgaven a) skal give overblik over retskrivningsnormeringen principper; b) undersøge om sprogbrugen har ændret sig i takt med udviklingen af retskrivningsregler siden tiden omkring 2. verdenskrig og frem til i dag; samt c) at give en vurdering af dobbeltformernes udvikling og brug, og folks holdninger til dem.

1.5 Opgavens opbygning

Opgaven er bygget op således at jeg, efter et metodekapitel, redegør for den for emnet relevante teori i to kapitler, hvoraf det første tillægger emnet en historisk-teoretisk vinkel. Dette er gjort med henblik på at beskrive den danske retskrivningsnormerings udvikling og tilblivelse, og kapitlets afsnit forekommer i kronologisk rækkefølge, således at udviklingen fremstår som tydeligst. I dette kapitel vil jeg blandt andet redegøre for Dansk Sprognævns oprettelse, struktur og arbejdsopgaver og -metoder, de vigtigste danske retskrivningsordbøger samt lovgivningen på området.

Det andet teoretiske kapitel beskæftiger sig med de konkrete retningslinjer og metoder som Dansk Sprognævn følger i forbindelse med fastlæggelsen og redigeringen af den danske officielle retskrivning. Der er tale om en række principper der hver især præsenteres og beskrives i dette kapitel. Jeg giver eksempler på ændringer som følge af de forskellige principper.

Opgavens analysedel er todelt, idet jeg først vil analysere en række dobbeltformer i sprogbrugskorpusset KorpusDK, og dernæst analysere resultaterne af to tests som jeg forelagde en dansk gymnasieklasse med henblik på at analysere deres sprogbrug samt deres holdning til emnet.

Opgavens sjette kapitel er en diskussion omkring dobbeltformernes forskellige fordele og ulemper. Diskussionen er baseret på opgavens teori- og analysedele samt de opdagelser jeg har gjort i forbindelse med udarbejdelsen af denne opgave, med hensyn til forskellige sprogfolks begrundelser og argumenter for enten at beholde eller afskaffe dobbeltformer fra *Retskrivningsordbogen*.

I kapitel 8 vil jeg opsummere teorien og analyseresultaterne, og give de endelige svar på problemformuleringen i min konklusion, samt perspektivere til andre problematikker med forbindelse til emnet for denne opgave.

2. Materiale og metode

I dette kapitel vil jeg beskrive materialet og forklare de metoder jeg benytter mig af i forbindelse med denne opgave.

2.1 Materiale og metode til korpusanalyse

Korpusanalysen fokuserer i høj grad på den skriftlige sprogbrug i tiden omkring 1990 og 2000, idet jeg anvender *KorpusDK* i min søgen. KorpusDK er en samlet betegnelse for to databaser (henholdsvis Korpus90 og Korpus2000) af tekster af forskellige typer skrevet af gode og sikre sprogbrugere, deriblandt landsdækkende nyhedsmedier, andre aviser og blade, forlag, skoler, forbund og foreninger, virksomheder/institutioner, hjemmesider og privatpersoner. KorpusDK består af mere end 56 mio. ord, indsamlet omkring netop 1990 og 2000.¹

Jeg valgt at zoome ind på tyve udvalgte tidligere eller nuværende dobbeltformer for at finde ud af hvorledes de ovenstående sprogbrugere har valgt mellem dem. Halvdelen af dobbeltformerne har jeg valgt ud fra de eksempler som Henrik Galberg Jacobsen giver i sit afsnit om dobbeltformer i *Ret og skrift*, nemlig følgende: **milieu > miljø*; **fei, feig, fej, fej > fej*; *nævnde/nævnte*; *kontoer/konti*; *køkkenet/køknet*; *cykelen/cyklen*; *booking/bookning*; *vedhæfte/vedhefte*; *akvarium/*akvarie*; *gymnasium/*gymnasie*.²

I denne opgave betyder en stjerne (*) foran et ord at ordet ikke stemmer overens med den nugældende officielle retskrivning, dvs. at ordet ikke findes i den nugældende version af *Retskrivningsordbogen*, fx **feig*. Jeg skriver skråstreg mellem to ord, hvis der er tale om en dobbeltform, fx *kontoer/konti*. Pilen (>) betyder "ændret til" og viser dermed ordets udvikling, fx **milieu > miljø*, der viser at formen **milieu* er blevet afskaffet til fordel for formen *miljø*. Dansk Sprognævn bruger også dette tegn på denne måde.³

Resten af analyseeksemplerne på dobbeltformer (10 stk.) har jeg valgt ud fra to følgende kriterier, nemlig at de enten var til oppe i debatten i forbindelse med den omtalte majonæse-krig omkring udgivelsen af RO1986, eller ud fra bebudede ændringer i

¹ Det Danske Sprog- og Litteraturselskab 2008

² Galberg Jacobsen 2010:1113

³ Dansk Sprognævn 2001/4:19

forbindelse med den retskrivningsordbog, som skal udkomme i år 2012. Dette gælder disse ti eksempler: *mayonnaise/majonæse; peperoni/*pepperoni; vanilje/*vanille; cognac/*konjak; yoghurt/*jogurt; ressource/resurse; gletsjer/*gletscher; scenarium/*scenarie/scenario; virusser/vira; tjekke/*checke*.

Jeg slår disse ord op i henholdsvis Korpus90 og Korpus2000, og anbringer dem i tabeller, hvis formål det er at give klart overblik over analyseresultaterne. Dertil giver jeg en kortere forklaring til hver tabel.

Det lille + øverst i nogle af tabellerne angiver, at jeg har ladet korpussøgemaskinen finde **alle former og sammensætninger** af det indtastede ord, som i et tilfælde med søgeordet *majonæse/mayonnaise* (tabel 1) gav forekomster af ord som *majonæsen, mayonnaisedressing, letmayonnaise, majonæsekrig* og flere.

I de tilfælde hvor der ikke er et plus i tabellen, har jeg søgt på den indtastede form alene. Dette har været nødvendigt i flere tilfælde, fx i forbindelse med *-ium*-ordene, idet retskrivningsændringer kun gælder for den ubøjede form (fx *gymnasium*), og altså ikke for bøjede former som *gymnasiet, gymnasiets, gymnasier* osv., hvilke jo hele tiden har været korrekte.

I nogle af tabellerne har jeg lavet en dobbelt streg mellem to felter, hvorunder jeg har anbragt eksempler på utraditionelle stavemåder, der hverken har været godkendt i den officielle danske retskrivning før eller siden, så vidt jeg har kunnet finde oplysninger om. Dette kan ses i tabel 1, nemlig den utraditionelle stavemåde **mayonaisse*.

Nogle gange ses tilfælde af det jeg kalder *metatekst*. Dvs. tekster der handler om stavning eller retskrivning, hvorfor jeg ikke tæller dem med i analysen, fordi jeg er mest interesseret i at undersøge "almindelig sprogbrug" af dobbeltformer i skriftlig dansk.

2.2 Materiale og metode til stavekuponanalysen

Dansk Sprognævn har gjort en række sprogtests offentligt tilgængelige på internettet, således at man som dansk sprogbruger har mulighed for at »prøve sin sprogviden«.

Mere konkret er der tale om 16 stavekuponer á 13 spørgsmål hver, hvoraf fem kuponer vedrører forkortelser; 87 spørgsmål omkring brug af startkomma; 85 spørgsmål om brug af komma uden startkomma; samt en krydsogtværs med grammatiske betegnelser.

Sprogtestene der omhandler stavning er udformet som 16 elektroniske "Tip en 13'er"-kuponer, hvor man for hvert af de tretten eksempler vælger 1, X eller 2, hvor 1 betyder at kun den første stavemåde er rigtig ifølge RO2001; X betyder at begge stavemåder er rigtige ifølge RO2001; og 2 betyder at kun den anden af stavemåderne er rigtig ifølge RO2001. Derefter kan man trykke på knappen "Løsning" for at få svar på hvor mange rigtige svar man gav. Herefter præsenterer kuponen de rigtige besvarelser til alle eksempler. Man er ikke forpligtet til at svare på samtlige eksempler. Man kan til hver en tid ændre i sine besvarelser og trykke på "Løsning" igen for et nyt resultat.

Dansk Sprognævn har åbenbart valgt eksemplerne til stavekuponerne temmelig tilfældigt:

Der er intet videnskabeligt ved stavekuponerne. Vi har ganske enkelt puttet de ord ind som vi på den eller anden måde har opdaget kan give staveproblemer, fx fejlstavninger i breve til os eller i aviser, eller ord hvis stavemåde vi er blevet spurgt om i Sprognævnets spørgetelefon. Og så skal der jo altid være en del dobbeltformer med så der også skal sættes krydser i midterfeltet. Der er en høj koncentration af svære ord, og selv de dygtigste stavere får vistnok sjældent 13 rigtige. Stavekuponerne ligger på vores hjemmeside for at skabe interesse for stavning på en underholdende måde.⁴

Der er altså bevidst valgt ord af høj sværhedsgrad, og ord der har tendens til at volde selv gode og sikre sprogbrugere problemer. Det er ud fra forventningen om stærke reaktioner på disse svære tests, at jeg har valgt at benytte mig af dem i min analyse.

Hver kupon beskæftiger sig med nogle emner, og der er gerne flere eksempler inden for det samme emne på kuponerne. Disse emner kan i de fleste tilfælde tilknyttes normeringsprincipperne som er beskrevet i kapitel 4. Nedenstående tabeller viser stavekuponernes emner og deres tilknytning til retskrivningsprincipperne ifølge min vurdering:

⁴ Jervelund, Anita Ågerup, e-post, modtaget 14. april 2011. Emne: *Den ny retskrivningsordbog – bacheloropgave*. Sendt til Roldsgaard, Maja.

Stavekupon A – emner og principper			
Nr.	Eksempel	Emne	Princip (min. 1, kan være flere)
1.	lammesteg >< lammestej	} <i>j</i> eller <i>g</i> ?	traditionsprincip ÷ fonematisk princip
2.	leverposteg >< leverpostej		
3.	spøgelse >< spøjelse		
4.	podium >< podie	} <i>-ium</i> eller <i>-ie</i> ?	sprogbrugsprincip + systematikprincip
5.	kranium >< kranie		
6.	scenario >< scenarie		
7.	Schweiz >< Svejts	} <i>sch-</i> eller <i>ej</i> ? <i>z</i> eller <i>-ts</i> ? Fordanskning af tyske låneord	fordansknings- princip ÷ det dekorative princip
8.	schæfer >< sjæfer		
9.	schwung >< svung		
10.	bundtmager >< buntmager	Stumt <i>d</i> eller <i>ej</i> ?	traditionsprincip ÷ systematikprincip
11.	tumbe >< tumpe	} <i>u</i> eller <i>o</i> ? <i>p</i> eller <i>b</i> ?	traditionsprincip, sprogbrugsprincip, systematikprincip
12.	plombere >< plumbere		
13.	nopret >< nubret		

Stavekupon B – emner og principper			
Nr.	Eksempel	Emne	Princip
1.	karrosseri >< karosseri	dobbeltkonsonant eller <i>ej</i> ?	traditionsprincip ÷ fonematisk princip
2.	diskussion >< diskution	<i>-ssion</i> eller <i>-tion</i> ?	traditionsprincip
3.	pomfritter >< pommes frites	} oprindelig eller fordansket stavemåde?	fordansknings- princip
4.	brillant >< brilliant		
5.	ion >< jon		
6.	medaljon >< medaillon		
7.	stanniol >< staniol	} dobbeltkonsonant eller <i>ej</i> ?	traditionsprincip ÷ fonematisk princip
8.	satellit >< sattelit		

9.	celluloid >< celloid		traditionsprincip ÷ fonematisk princip
10.	klade >< kladde	dobbeltkonsonant eller ej?	traditionsprincip ÷ fonematisk princip ÷ systematikprincip
11.	manuskript >< manuskript	<i>f</i> eller <i>p</i> ?	traditionsprincip ÷ fonematisk princip
12.	ærgelig >< ærgelig		etymologiprincip ÷ sprogbrugsprincip
13.	vædske >< væske	stumt <i>d</i> eller ej?	fonematisk princip, sprogbrugsprincip ÷ tegnkonstansprincip

Jeg har valgt netop disse to stavekuponer (som hedder nummer 7 og nummer 8) af 16 mulige på www.dsn.dk, altså Dansk Sprognævns offentlige hjemmeside. Valget er foretaget ud fra en forestilling om hvilke ord der kunne fremkalde reaktioner blandt informanterne. Dermed var de følgende tre ord hvis fordanskede former muligvis ikke synes så dekorative, nemlig *Svejts*, *sjæfer* og *svung*, med til at afgøre at valget faldt på denne stavekupon (A). Men også eksemplerne på ord af typen *-ium/-ie* gjorde det interessant at vælge på disse muligheder.

Til informanternes besøg havde jeg booket et computerrum på universitetet med en computer til hver af informanterne. Jeg bad dem svare elektronisk på begge stavekuponer, trykke på "Løsning" og derefter udskrive kuponen med det samme. Jeg bad informanterne om ikke at ændre på deres svar, selv om man som beskrevet har mulighed for det rent teknisk, idet jeg forklarede at min interesse lå i at undersøge deres første indtryk af stavemåderne, hvilket de lod til at respektere fuldt ud.

Da kuponerne var printet ud bad jeg informanterne om at tænke lidt over hvad de egentlig mener om retskrivningen og dobbeltformerne og ikke mindst deres resultater af stavetestene, hvilket vi havde en mundtlig diskussion om, som jeg optog på diktafon. Derefter skulle informanterne udfylde den ene stavekupon (B) igen, men denne gang ud fra deres holdninger om hvordan retskrivningen af disse ord *burde* se ud.

2.3 Præsentation af informanterne

I forbindelse med min undersøgelse af unges sprogbrug og brug af dobbeltformerne, havde jeg brug for en gruppe unge danskere. Det blev muligt idet en dansk

gymnasieklasse fra Greve Gymnasium kom til Island i begyndelsen af april på en studietur, hvorved jeg blev tilbudt at "låne" dem i en halv times tid i forbindelse med mit bachelorprojekt.

Klassen var i 2.g, og bestod af 22 elever (samt to lærere under 40 år som også deltog i undersøgelsen), og kønsfordelingen var nogenlunde lige. Jeg betragter informanterne som tilhørere af gruppen af "gode og sikre sprogbrugere" idet de hver dag læser og skriver meget i forbindelse med deres uddannelse.

3. Historisk-teoretisk baggrund

3.1 Forskellige sprognormer

At sproget er en foranderlig størrelse kommer formentlig ikke bag på nogen. Vi er klar over, at dansk har lydt anderledes og set anderledes ud i fortiden og at meget i sproget har ændret sig i årenes løb. Det er noget vi lægger mærke til, så snart vi får en gammel tekst i hånden, ser en gammel dansk film eller hører en ældre radioudsendelse. Nogle oplever det endda jævnligt i hverdagen ved for eksempel at tale med bedsteforældre eller små nevøer og niecer, som på den ene eller anden måde har nogle mere eller mindre anderledes sprogtræk end deres eget sprog, således at de bemærker en forskel. Og netop sådan er det med sprognormer: Man registrerer dem oftest først når de adskiller sig fra ens egen norm eller konteksten som de indgår i.⁵

Man kan kalde sprognormer en slags regelsæt for en vis anvendelse af sproget i en given situation. Ifølge sociologiens begrebsterminologi betyder ordet *norm* en forventet adfærd i en bestemt social situation. Sociologien og lingvistikken er tæt beslægtede fagområder, og kategoriseringen af begrebet *sprognorm* hører hjemme i disciplinen *sociolingvistik*. Derfor kan sociologiens definition af ordet *norm* forholdsvis nemt overføres til definitionen på ordet *sprognorm*:

Det der gør et sprogsamfund til et sprogsamfund, er at en gruppe mennesker er enige om stort set at følge samme regler mht. udtale, stavning, bøjning, orddannelse, betydning,

⁵ Galberg Jacobsen 2007:66.

ordstilling osv. På den måde opstår der en sprognorm, fx vendelbomål, bornholmsk, københavnsk eller rigsmål.⁶

Forskellige mennesker tilhører nemlig forskellige sprognormer, hvad enten der er tale om *kronolekt* (generationsnorm), *dialekt* (egnsbetingede forskelle) eller en helt anden. Men specielt *generationsnormen* er interessant i forhold til denne opgave, fordi det er en almindelig udbredt opfattelse (i hvert fald blandt mange ældre sprogbrugere), at det er de unge der sløser med sproget og altså forværrer det. Men dette er ingen nyhed, og det lader til at denne opfattelse vil fortsætte uendeligt mellem generationer. Man opfatter nemlig stort set altid sin egen sprognorm som den rigtige, og dermed kan der opstå gnidninger på tværs af de normsforskelle der opstår i takt med at nye sprogbrugere fødes og udvikler sproget i den ene eller anden retning – hvilket tilsyneladende sker mere eller mindre tilfældigt. Der kan opstå udtale- og/eller stavningsforskelle, men også selve betydningen af et ord kan ændre sig mellem generationer – eller endda få stik modsat betydning, som det er tilfældet med de såkaldte *pendulord*. Jeg har fundet et interessant eksempel på et pendulord, nemlig verbet *forfordele*, som tydeligt viser forskellen på den oprindelige betydning, som den ældre del af befolkningen benytter, og den yngre version, som findes blandt yngre sprogbrugere. Begge betydninger er med i Politikens Nudansk ordbog:

1. forfordele ng give nogen en mindre del end det de har krav på, el. for lille en del i forhold til andre ≠ BEGUNSTIGE □ disse regler forfordeler og vanskeliggør vækst i mindre virksomheder • heldet svigter dem, de overses og forfordeles • hun følte sig forfordelt • børnene af første ægteskab blev forfordelt i forhold til deres halvsøskende • kvinderne forfordeles både med penge og stillinger ◇ forfordeling

2. • forfordele ng (yngre) give nogen en større del end det de har krav på, el. for stor en del i forhold til andre = BEGUNSTIGE □ det er et klart fransk forsøg på at forfordele landets egne skiinstruktører • tv-stationen forfordeler enkelte selskaber med store ordrer • subsidiærne mindsker den økonomiske aktivitet og forfordeler de velstående og fremmer ulighederne i samfundet ◇ forfordeling⁷

3.1.1 Brugsnormer over for indførte normer

På samme måde gælder det for *brugsnormer*, at de er et billede på den sprogbrug der bruger former som hidtil har fungeret, uden at bide mærke i om *Retskrivningsordbogen*

⁶ Hansen 2001 (1992):257

⁷ Politikens Nudansk Ordbog med etymologi 2002, lemma: *forfordele*.

skulle have andre holdninger. Brugsnormerne er altså blevet udviklet "på naturlig vis", som leksikografen Henning Bergenholtz udtrykker det. *De indførte normer* er derimod fastsat af en person, Sprognævnet eller andre og dermed "kunstigt" tilført sproget via en *præskriptiv fremgangsmåde*.⁸

3.2 De første danske retskrivningsordbøger

Som vist med ovenstående eksempel er det derfor altafgørende, at retningslinjerne for og vejledningen til sproget følger med udviklingen, og sørger for at ajourføre opslagsværker til gavn for den danske befolkning, så kommunikationen kan foregå så godt som muligt. Derfor eksisterer statsinstitutionen Dansk Sprognævn, hvilket den har gjort siden 1955. Men faktisk udkom allerede i 1891 den første egentlige retskrivningsordbog, som var udarbejdet af docent Viggo Saaby: *Dansk Retsskrivningsordbog*. 1891, 2. udg. 1892 og 3. udg. 1896, hvoraf de følgende fire udgaver udkom i årene 1904-19 under titlen *Saabys Retsskrivningsordbog* udarbejdet af P. K. Thorsen. Det forholdt sig dog sådan, at P. K. Thorsen adskillige gange havde foretaget ændringer i ordbogens opslagsformer efter sin egen smag, og derfor valgte Undervisningsministeriet nu kun at godkende fremtidige udgaver, hvis de var i overensstemmelse med de allerede gældende retskrivningsregler. Alle former for ændringer skulle derfor godkendes af ministeriet. Og fra og med 7. udgave af *Saabys Retsskrivningsordbog* i 1918 skulle alle udgivelserne indledes med en retskrivningsvejledning (af Henrik Bertelsen), som havde fået Undervisningsministeriets blå stempel. Det var i forlængelse af disse begivenheder, at der i 1920 blev nedsat et decideret retskrivningsudvalg, som nu fik ansvaret for udgivelsen af *Dansk Retsskrivningsordbog*, hvis første udgave kom i 1923 under redaktion af Jørgen Glahder.

3.3 Retsskrivningsreformen anno 1948

I tiden omkring og under 2. verdenskrig blomstrede den skandinaviske stolthed op i hele Norden, og der blev oprettet sprognævn i alle de nordiske lande – dog til at begynde med undtagen i Danmark og Island. Et af sprognævnenes formål var blandt andet at værne om og styrke det nordiske sprogfællesskab, og hvilket de sammen arbejdede på,

⁸ Bergenholtz (uden år)

blandt andet i samarbejde med private danske sprogforeninger (fx Dansk forening til nordisk sprogrøgt). Men der kom ikke særlig meget ud af samarbejdet, idet der savnedes en *officiel* dansk instans med bemyndigelse til at udarbejde formål, foretage ændringer m.m.

Derudover blev det opfattet som et problem, at Kirke- og Undervisningsministeriet på dette tidspunkt havde et utrolig fast greb om retskrivningsreglerne, og det blev endda i 1914 vedtaget, at der ikke måtte foretages ændringer i ordbøger uden ministeriets godkendelse.

I marts 1948 skete der så en retskrivningsreform under daværende undervisningsminister filolog Hartvig Frisch, som kom til at ændre dansk retskrivning betydeligt. I høj grad er der tale om en reform hvor dansk fjerner sig fra det tyske og går mod en mere skandinaviskorienteret retning. Dermed blev det slået fast, at alle substantiver (foruden proprier) nu skulle skrives med lille begyndelsesbogstav, det foregående *aa* (dobbel-*a*) blev til *å* (bolle-*å*) og stavemåderne **kunde*, **skulde* og **vilde* blev erstattet af *kunne*, *skulle* og *ville*. Det eneste der i denne sammenhæng var blevet glemt i departementet var beslutningen af, hvor i alfabetet det nye *å* skulle placeres.

Disse ændringer må siges at være særdeles gennemgribende, idet alle tre punkter bliver utrolig meget benyttet af alle sprogbrugere og er tydelige i skriftsproget. Der er nemlig ingen danske sprogbrugere, der kan komme uden om at skulle skrive substantiver, modalverber og ord der indeholder *å*. Derfor blev Hartvig Frisch' retskrivningsreform et betydeligt vendepunkt i dansk sprog- og retskrivningshistorie.

Inden for ministeriets retskrivningsudvalg havde der hersket stor uenighed og splittelse i forbindelse med disse gennemgribende ændringer, og umiddelbart efter denne reform blev retskrivningsudvalget opløst.⁹

Retskrivningsændringerne som er sket sidenhen, altså siden 1948, synes mindre radikale, men udelukkende fordi de har tendens til bedre at kunne "gemme sig" i sproget fordi de er brugt mindre i sprogbrugen (= lav frekvens), og/eller fordi de benyttes af en langt mindre gruppe sprogbrugere end 1948-ændringerne (substantivers begyndelsesbogstav, bogstavet *å* og verberne *skulle*, *kunne* og *ville*), som benyttes af

⁹ Marcussen 2007

alle danske sprogbrugere. Derudover er de nyere ændringers opståen nøglen til den ofte glidende overgang og optagelse i sproget. Dansk Sprognævn vedtager nemlig blandt andet ændringerne ud fra undersøgelser af sprogbrugernes brug af retskrivningen, hvilket jeg vil komme meget nærmere ind på i kapitel 4.

3.4 Dansk Sprognævns oprettelse, struktur og arbejdsopgaver

Blandt sprogfolk og sproginteresserede i Danmark og Norden var der dog efter retskrivningsreformen af 1948 stadig generel enighed om behovet for et egentligt dansk sprognævn til at varetage denne slags opgaver, samt samarbejde med sprognævnene i resten af Skandinavien. En gruppe fra organisationen *Det danske Sprog- og Litteraturselskab* havde derfor i mellemtiden udarbejdet en skitse for sådan et nævn, som blev sendt af sted umiddelbart efter retskrivningsreformen, april 1948. Siden blev sagen stillet i bero af forskellige årsager, deriblandt undervisningsminister Hartvig Frischs sygdom og død. Men i marts 1955 blev forslaget godkendt og vedtaget, hvorved altså Dansk Sprognævn endelig oprettedes.

Det betød rent praktisk, at det nyoprettede Dansk Sprognævn overtog en række opgaver, som Undervisningsministeriet indtil da havde haft.

Sprognævnet skulle blandt andet stå for at udgive Retskrivningsordbogen, som de offentlige sprogbrugere er forpligtet til at rette sig efter. Og så skulle de besvare sprogrelaterede spørgsmål fra befolkningen. På denne måde var der ikke stor forskel på arbejdsopgaverne fra da ministeriet stod for det. Men udover at overtage disse to opgaver, blev der også tilføjet en forskningsopgave, der bestod i at registrere og forske i ny sprogbrug i dansk.

Disse tre ovennævnte punkter, som stadig den dag i dag udgør Dansk Sprognævns hovedopgaver er nemlig: 1) at følge med i sprogets udvikling, 2) at redigere og udgive Retskrivningsordbogen, og 3) at besvare spørgsmål fra offentligheden.

Nævnet består af 1) et repræsentantskab på 40 medlemmer, der repræsenterer forskellige institutioner og sammenslutninger som arbejder med det danske sprog, fx Stats-, Justits- og Undervisningsministeriet, universiteterne, medierne samt lærernes, journalisternes, forfatternes og skuespillernes foreninger og derudover op til tre personlige medlemmer med relevant viden. 2) en bestyrelse. 3) Et forsknings- og

informationsinstitut med direktør, administration, videnskabelige medarbejdere (uddannede sprogfolk), ph.d.-studerende og studentermedhjælpere.

Derudover samarbejder Dansk Sprognævn med en række organer med særlig interesse for sproglige spørgsmål, fx Stednavneudvalget, Patent- og Varemærkestyrelsen, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og Center for Sprogteknologi.¹⁰

3.5 Dansk Retskrivningsordbog fra 1955

Dansk Sprognævn nedsatte efter sin oprettelse i 1955 et udvalg, der skulle stå for ordbogsudgivelsen efter den førnævnte retskrivningsreform fra 1948 (om de små begyndelsesbogstaver i substantiver osv.). Den 8. februar 1955 blev *å*'ets plads sidst i alfabetet offentliggjort, og dermed var der nu grundlag for at der for første gang kunne udgives en officiel retskrivningsordbog af det nyoprettede Dansk Sprognævn, *Dansk Retskrivningsordbog* fra 1955 (herefter RO1955). Om optagelseskriterierne for ord i værket skrev redaktionen i forordet, at denne ordbog:

[...] indeholder det almindelige ordforråd, der bruges i nutidsdansk. Også fagord er medtaget i vid udstrækning, dog ikke specielle fagtermini, der kun anvendes af en snæver kreds af fagmænd, f.eks. arteriosclerose, clavicord, kemoresistent. Af forældede ord er kun medtaget ord, der har en vis litterær karakter, og som derfor kan tænkes anvendt i historisk og arkaiserende litteratur. Afledninger af egennavne er medtaget, men ikke selve egennavnene. Dialektord, som har ikke vundet indpas i rigssproget, er ikke medtaget; heller ikke til slang er der taget hensyn. Af sammensætninger er kun anført enkelte af de mest almindelige som eksempler...¹¹

I forhold til de tidligere (uofficielle) retskrivningsordbøger blev der foretaget en generel opdatering af indhold og blandt andet blev en del dobbeltformer slettet fra ordbogen og nogle ændrede stavemåder blev optaget samt listet særskilt sidst i ordbogen. Af konkrete ændringer kan nævnes **odeur*, som faktisk tidligere havde været stavet *odør*, men som altså ved udgivelsen af RO1955 blev ændret tilbage den oprindelige (fremmede) stavemåde, **odeur*. **Fjeder*, **foder*, **vadsk* og **vædske* blev samtidig ændret til de ny stavemåder uden *-d-*, og blev dermed til *fjer*, *for*, *vask* og *væske*.

¹⁰ Dansk Sprognævn (uden år): *Organisation*.

¹¹ Marcussen 2007

Den 23. februar 1956 udkom en bestemmelse, der ændrede valgfriheden mellem *aa* og *å* i stednavne til kun at gælde, hvor "*afgørende omstændigheder taler derfor*", som Jørgen Marcussen formulerer det. Og fra 1984 var statslige institutioner ikke længere forpligtet til primært at bruge det ny *bolle-å* i stednavne, og kunne skrive *aa* i stednavne, hvor det var ønsket.¹²

3.6 Retskrivningsordbogen fra 1986

Da RO1955 mere end 30 år senere blev afløst af en ny officiel retskrivningsordbog i 1986, *Retskrivningsordbogen* (herefter RO1986), havde sprogbrugen i landet naturligvis ændret sig en del i mellemtiden. At der overhovedet skulle gå så mange år skyldtes hovedsagelig økonomiske årsager.

I *Sproget her og nu* fra 1988 af Erik Hansen og Jørn Lund kommer det frem at der findes tre overordnede principper for ændringerne i 1986-ordbogen og at Dansk Sprognævn bruger en række forskellige kilder i forbindelse med arbejdet. Desværre har jeg ikke haft adgang til denne kilde, hvorfor jeg bruger en anmeldelse af bogen af Klaus Kjøller som sekundærkilde:

Jacobsen anfører (s. 53) at de allerfleste ændringer fra Retskrivningsordbog 1955 til Retskrivningsordbogen 1986 kan forklares ud fra ét af følgende tre prioriterede principper: 1. Hensynet til den faktiske sprogbrug hos gode og sikre skriftsprogsbrugere.

2. Fordanskning af fremmedord; dette princip bygger på en bekendtgørelse fra 1892.
3. Tilnærmelse til udtalen.

Udtrykket »gode og sikre skriftsprogsbrugere« præciseres i Pia Riber Petersens artikel [i *Sproget her og nu*] som rummer en oversigt over gennem hvilke medier nævnet holder øje med sproget: Aviser fra hele landet udgør 30% af kilderne, tidsskrifter 23%, distriktsblade 10%, bøger 10%. Resten deles mellem bl.a. ugeblade, radio, tv, brochurer og etiketter (s. 82). På basis af de daglige observationer registreres de ord og orddannelser der er nye, og de indgår så i nævnets efterhånden ret kolossale seddelsamling på i øjeblikket ca. 750.000 sedler. (Et slag på lommeregneren viser at nævnet i sin 34-årige eksistens har produceret omkring 100 sedler pr. arbejdsdag).¹³

¹² Marcussen 2007

¹³ Kjøller 1989

3.7 Dobbeltformer

RO1986 adskiller sig fra sin forgænger på mange punkter, og især steg antallet af *dobbeltformer* betydeligt. Dobbeltformer er ord der ifølge retskrivningsordbogen valgfrit kan staves på to eller flere måder, fx *hefte/hæfte*, *gaflen/gaffelen*.¹⁴ I denne forbindelse er det oplagt at nævne udgivelsen af bogen *Danske Dobbeltformer*, som er et opslagsværk over samtlige dobbeltformer i RO1986, af hvilke der er findes over 1.500 stk., og altså mere end dobbelt så mange hvis man tæller det enkelte ords dobbelt-, tripel-, kvadrupel- og kvintupelformer med, som det er tilfældet i *Danske Dobbeltformer*. Dette vil sige at det for eksempel er muligt at slå dobbeltformen *hefte/hæfte* op to steder i denne ordbog over dobbeltformer, altså både under *hefte* såvel som under *hæfte*, og på samme måde kan man slå tripelformen *strømlinet/strømliniet/strømlinjet* op alle tre steder. Jeg bruger betegnelserne *dobbelt-*, *tripel-*, *kvadrupel-* og *kvintupelformer* ligesom Henrik Galberg Jacobsen.¹⁵

1500 opslagsord, der hver har to eller flere valgfri former kan lyde af meget, men det skal dog nævnes, at en del af dem er såkaldte "gengangere". I eksemplet fra før skal det fremhæves, at ord dannet ud fra *hefte/hæfte*-familien står for 19 ord, som fx *hefteklamme/hæfteklamme*, *heftestraf/hæftestraf*, *vedhefte/vedhæfte*. På denne måde udgør de såkaldte gengangere op mod 40 % af det samlede antal dobbeltformer af opslagsord.¹⁶ Alligevel er det åbenbart en generel opfattelse, at antallet af dobbeltformer er for højt, selv om det blev skåret kraftigt ned med udgivelsen af RO2001 (en tredje udgave af RO1986). Planen er at det til næste udgave af Retskrivningsordbogen, som udkommer 2012 (RO2012), skal nedbringes endnu mere.¹⁷

Jeg vil komme nærmere ind på dette som seniorforsker i Dansk Sprognævn Henrik Galberg Jacobsen kalder »*målrettet dobbeltformsudlugning*«. ¹⁸

Men er dobbeltformerne nødvendige og derfor svære at afskaffe? Som nævnt vil jeg i min analyse forsøge at gøre rede for unge sprogbrugeres valg, blandt andet når det gælder dobbeltformer, samt tegne et billede af de unge sprogbrugeres holdning til fænomenet dobbeltformer og dets prioritering i retskrivningsnormeringen.

¹⁴ Galberg Jacobsen 1992:145

¹⁵ Galberg Jacobsen 1999

¹⁶ Galberg Jacobsen 1992:146

¹⁷ Schack 2009

¹⁸ Galberg Jacobsen 2010:1113

3.8 Sproglovene af 1997

Året 1997 var et skelsættende år i dansk retskrivningshistorie, idet der udkom ny lovgivning vedrørende den officielle retskrivning i Danmark og Dansk Sprognævn. Der er tale om to love, nemlig *Lov nr. 332 af 14.5.1997 om dansk retskrivning* (herefter Retskrivningsloven), *Lov nr. 320 af 14.5.1997 om Dansk Sprognævn* (herefter Sprognævnsløven) og Sprognævnsbekendtgørelsen af 1997 – herefter tilsammen kaldet sproglovene af 1997.¹⁹

Men disse sproglove betød dog ikke, at selve retskrivningen ændredes dengang i 1997. Den fungerede snarere som et middel til at få øget klarhed over de regler og procedurer som faktisk for længst var blevet standard for de involverede i normeringsarbejdet. Så selv om arbejdet forbundet med den danske retskrivning havde fungeret udmærket i praksis, var der behov for en oprydning og systematisering af de utallige direktiver, bekendtgørelser og tilføjelser, der løbende er opstået og udgivet siden 1892, hvilket Henrik Galberg Jacobsens doktorafhandling, *Ret og skrift. Officiel dansk retskrivning 1739-2005*, på mere end 1300 sider kan bevidne om. I en artikel vedrørende lovændringerne udgivet i *Nyt fra Sprognævnet* skriver Galberg Jacobsen således:

[M]ed retskrivningsloven er der blevet ryddet op i den uoverskuelige samling af gamle og delvis forældede retskrivningsbekendtgørelser og -cirkulærer der hidtil har udgjort grundlaget for den officielle danske retskrivning: I lovens sidste paragraf ophæves der udtrykkeligt 4 bekendtgørelser. Men derved bortfalder der samtidig yderligere et antal ændringsbekendtgørelser og -cirkulærer, således at retskrivningsloven alt i alt erstatter en halv snes retskrivningsforskrifter udstedt i årene 1892-1984.²⁰

Udover erstatningerne af ældre retskrivningsregler (med samme indhold) medførte sproglovene af 1997 dog også helt nye bestemmelser, blandt andet er en større del af Danmarks befolkning nu end tidligere forpligtet til at følge de gældende danske retskrivningsregler som de fremstår i *Retskrivningsordbogen*. Det er i forlængelse af dette, at de følgende underafsnit vil redegøre for Retskrivningslovens og Sprognævnsløvens konkrete indhold i grove træk.

¹⁹ Galberg Jacobsen 1997

²⁰ Galberg Jacobsen 1997:2

3.8.1 Retskrivningsloven

Som det har været tilfældet siden 1955, stadfæster Retskrivningsloven af 1997 i § 1, at officiel dansk retskrivning skal fastlægges af Dansk Sprognævn og offentliggøres i *Retskrivningsordbogen*.

§ 2 medfører ændringer i forbindelse med lovens målgruppe, altså hvem der skal følge den officielle retskrivning, og det er som nævnt en større del af befolkningen (men dog ikke Færøerne og Grønland, idet § 4 slår fast, at færinger og grønlandere er frit stillet mht. om de ønsker at følge den officielle danske retskrivning eller ej):

»Alle dele af den offentlige forvaltning, af Folketinget og myndigheder med tilknytning til Folketinget samt af domstolene. Det samme gælder ikkeoffentlige uddannelsesinstitutioner, som modtager dækning af driftsomkostningerne på halvdelen eller mere, og private og selvejende skoler, hvor børn opfylder undervisningspligten.«²¹.

Dog kan undervisningsministeren gøre undtagelser på dette punkt, og fx give en offentlig institution tilladelse til ikke at behøve at følge den officielle retskrivning. Desuden kan undervisningsministeren vælge at bestemme at visse regler (hvor der er flere valgmuligheder) skal foretrækkes i særlige sammenhænge.

Fra Retskrivningslovens ikrafttrædelse den 1. august 1997, ophæves samtidig bekendtgørelser fra 1892, 1948 og 1955, og dermed gør Retskrivningsloven af 1997 op med den noget rodede fortid i dansk retskrivningshistorie.

3.8.2 Sprognævnsløven

Den anden af de to sproglove er af lidt længere art, nemlig Sprognævnsløven. Den består af 9 paragraffer fordelt på tre kapitler. Sprognævnsløven omhandler, hvilket navnet også giver til kende, normeringsinstansen som institution og dens arbejdsområder og -opgaver. Den præciserer desuden Dansk Sprognævns bemyndigelse i normeringsprocessen, hvilket Galberg Jacobsen kommenterer sådan: *»Med sprognævnsløven foreligger der nu formulerede direktiver for hvilke retskrivningsændringer Dansk Sprognævn kan tillade sig at foretage på egen hånd, og*

²¹ Jensen 1997:5

hvilke ændringer der kræver godkendelse i Kulturministeriet og Undervisningsministeriet.«²²

I forbindelse med denne lov vil jeg tegne et overblik over den ved som hovedregel at beskrive de tre kapitler, og altså ikke referere samtlige paragraffer.

Sprognævnens første kapitel beskriver Dansk Sprognævns opgaver, nemlig 1) at følge sprogets udvikling, 2) give råd og vejledning ved at besvare spørgsmål, og 3) fastlægge officiel dansk retskrivning ved at udgive skrifter om dansk sprog. Disse opgaver skal alle udføres på videnskabeligt grundlag, samtidig med at der samarbejdes med andre sprognævne i andre lande. Derudover kan kulturministeren fastsætte nærmere regler for grundlaget for Sprognævnets arbejdsopgaver.

I forbindelse med normeringsarbejdet skal Dansk Sprognævn redigere og udgive Retskrivningsordbogen. Nævnet har ifølge loven bemyndigelse til at foretage ændringer af ikkeprincipiel karakter på egen hånd, hvorimod principielle ændringer kræver godkendelse fra kulturministeren efter en udtalelse fra undervisningsministeren. Mindst en gang om året skal Dansk Sprognævn udsende en beretning om aktuelle emner og arbejdsområder.

Lovens kapitel 2 er en beskrivelse af Dansk Sprognævns opbygning og struktur, som er tredelt. Institutionen består nemlig af a) et repræsentantskab, b) et arbejdsudvalg, og c) et forsknings- og informationsinstitut. Repræsentantskabet består af indtil 30 medlemmer (under 70 år) udpeget fra forskellige foreninger og institutioner (fx Dansk Journalistforbund, Danmarks Lærerforening o.fl.²³), såvel som en formand og en næstformand som kulturministeren udpeger for tre år ad gangen. Disse skal træde sammen mindst en gang om året, hvor dets formand lægger regnskabet og en årsberetning, der skal godkendes og derefter sendes til kulturministeren.

I Sprognævnets arbejdsudvalg sidder for tre år ad gangen mellem 5 og 9 af medlemmerne af repræsentantskabet, samt repræsentantskabets formand og næstformand. Arbejdsudvalget fastsætter selv sin forretningsorden, og behandler løbende sager af mere principiel karakter.

Ifølge Sprognævnens tredje kapitel er det forsknings- og informationsinstituttet der varetager det daglige forsknings-, rådgivnings- og oplysningsarbejde, og samtidig står

²² Galberg Jacobsen 1997:2

²³ Galberg Jacobsen 1997:10 – Sprognævnens bekendtgørelse af 1997, § 4, stk. 1 og 2.

for en række daglige sekretariatsopgaver for Sprognævnets arbejdsudvalg og repræsentantskab.²⁴

3.9 Den gældende retskrivning

Udover de egentlige retskrivningsordbøger som Dansk Sprognævn har udgivet i 1955 og 1986 findes der desuden en række "opdateringer" i form af retskrivningsordbøger der er nyere udgaver af RO1955 og RO1986. Således er der udkommet to nyere udgaver af RO1986 siden første udgave i 1986. Det drejer sig om 2. udgave fra 1996 og 3. udgave fra 2001, som stadig er i brug. Den nuværende officielle retskrivning retter sig altså efter *Retskrivningsordbogen* fra 2001 (herefter RO2001), som altså er en tredje udgave af RO1986 og ikke en selvstændig ny ordbog, som er beskrevet ovenfor.

I forbindelse med både 2. og især 3. udgave af RO1986, altså RO1996 og RO2001, var der især lagt vægt på at formindske antallet af dobbeltformer. Siden majonæsekrigen i tiden omkring udgivelsen af RO1986 havde der hersket utilfredshed med de mange dobbeltformer (se afsnit 3.7 om Dobbeltformer) blandt store dele i befolkningen, herunder sprogrøgtsforeninger og politiske kræfter. Det blev derfor på det nærmeste pålagt Dansk Sprognævn at nedbringe antallet til de næste udgaver af ordbogen. Således skete der et fald på 70 dobbeltformer mellem RO1996 og RO2001 (hvoraf 2 er eksempler hvor en "trippelform" er blevet til en dobbeltform). Dog indførtes der samtidig 14 nye dobbeltformer samt 13 nye, hvor der er tale om valgfrihed mellem *-aa-* og *-å-* i bynavne, fx Ålborg/Aalborg og Åbenrå/Aabenraa, ålborgenser/aalborgenser.

3.10 Retskrivningsordbogen 2012

I skrivende stund er Dansk Sprognævn i færd med at færdiggøre den ny retskrivningsordbog, som skal udkomme i december 2012, nemlig RO2012. På nævnets hjemmeside får den følgende præsentation:

Sprognævnet har siden 2006 været i færd med at udarbejde en ny udgave af Retskrivningsordbogen. Det er tanken at den nye udgave skal være en helt ny ordbog med et fuldstændig ajourført ordforråd og med væsentlige forbedringer hvad angår såvel bøjningsoplysninger som oplysninger om ordenes sammensætningsformer. Derudover

²⁴ Galberg Jacobsen 1997:7-9

overvejes det at indføre korte ordidentificerende betydningsangivelser ved langt flere opslagsord end det er tilfældet i den nuværende udgave, og at give oplysning om orddeling på alfabetisk plads, sådan at man straks ved opslaget bliver præsenteret for et forslag til hvordan ordet kan deles.²⁵

Dansk Sprognævn har desuden offentliggjort et dokument der redegør for de ændringer af *principliel* karakter, der ligger fast for 2012-ordbogen. Herunder er der bebudet ændringer i forhold til følgende emner:

1. Bindestregsændring i gruppesammensætninger, fx *væg-til-væg-tæppe*
2. Bindestregsændring, fx *e-mail-adresse* > *e-mailadresse*
3. Apostrofændring, fx *grandprix'et/grandprixet* > *grandprixet*
4. Ændring af brugen af store og små bogstaver i initialforkortelser, fx *AM* > *AM/am*
5. Valgfrihed mellem *-ie* og *-ium*, fx *akvarium* > *akvarium/akvarie*
6. Ændringer i bøjningsformer af substantiver på *-en*, *-el*, *-er*, fx *mid(de)let* > *midlet*

Derudover indføres der naturligvis en lang række *nye ord* som er opstået og blevet en del af almindelig dansk sprogbrug de seneste år, fx *burka*, *dab-radio*, *dræbersnegl*, *glattejern*, *nakkefoldsscanning*, *sms* og *tsunami*, men også ord som har eksisteret, men som indtil nu har været "glemt" at optage i retskrivningsordbogen, fx *bagtanke*, *badestrand* og *julebryg*²⁶

²⁵Dansk Sprognævn (uden år): *Retskrivningsordbogen*

²⁶Jervelund 2009

Herunder ses en tabel der viser eksempler på ændringer af synkoperede former:

RO 2001	RO 2012
regel <i>sb.</i> , reg(e)len, regler, reglerne	regel <i>sb.</i> , reglen, regler, reglerne
middel <i>sb.</i> , mid(de)let, midler, midlerne	middel <i>sb.</i> , midlet, midler, midlerne
køkken <i>sb.</i> , køk(ke)net, køk(ke)ner	køkken <i>sb.</i> , køkkenet, køkkener
aften <i>sb.</i> , aft(e)nen, aft(e)ner, aft(e)nerne	aften <i>sb.</i> , aftenen, aftener, aftenerne
nummer <i>sb.</i> , num(me)ret, numre, numrene	nummer <i>sb.</i> , nummeret, numre, numrene
filister <i>sb.</i> , -en, filist(e)re, filisterne <i>el.</i> filistrene	filister <i>sb.</i> , -en, filistre, filistrene

Som en mere udførlig redegørelse for og præsentation af de kommende ændringer til RO2012 henviser jeg hermed til bilag 1, som er en tabel der viser ændringerne (plus eksempler) samt begrundelserne for dem. Denne tabel har jeg udarbejdet på baggrund af Dansk Sprognævns offentliggørelse af ændringerne vedtaget på et repræsentantskabsmøde den 8/10 2010.²⁷

4. Normeringsteori

Dette kapitel har til formål at beskrive og definere disse begreber, som udgør en så vigtig og grundlæggende del af det danske normeringsarbejde. Samtidig skal det vise og tydeliggøre den kompleksitet der er forbundet med retskrivningsarbejdet, og de kriterier som Sprognævnet er forpligtet til at følge.

4.1 Retsskrivningsnormeringens principper

Som Sprognævnsløven i en enkelt paragraf beskriver, har Dansk Sprognævn ikke helt

²⁷ Dansk Sprognævn 2010: 9

frie tøjler med hensyn til arbejdet med retskrivningsnormeringen, hvilket kommer an på ændringernes karakter:

I forbindelse med udgivelse af nye udgaver af retskrivningsordbogen kan nævnet på egen hånd foretage ændringer og ajourføringer af ikkeprincipiell karakter. [...] Ændringer af principiel karakter kræver godkendelse af kulturministeren efter indhentet udtalelse fra undervisningsministeren.²⁸

Der var tilsyneladende brug for mere udførlig klarhed over disse regler, for kort tid efter Sprognævnslovens udgivelse udkom en bekendtgørelse vedrørende de to forskellige typer af ændringer inden for sprognormeringen, nemlig henholdsvis traditions- og sprogbrugsprincippet. Disse normeringsprincipper har blandt andet til formål at præge normeringen for at den danske retskrivning har mulighed for at fremstå som produktet af en sprogpolitik i balance. Det er altså tilstræbt, at sproget kan vokse i en naturlig udvikling men med stadig respekt for dets traditioner.

Dermed kan man sige, at traditions- og sprogbrugsprincipperne i forhold til ændringer af principiel eller ikkeprincipiell karakter udgør selve grundlaget for de forudsætninger som Dansk Sprognævn har i sit arbejde med dansk sprognormering.

4.2 Principielle og ikkeprincipielle ændringer

Ifølge Dansk Sprognævn kan en normændring af principiel karakter være to ting, enten A) en større ændring af en retskrivningsregel, dvs. for eksempel regler vedrørende brug af bindestreger (fx *e-mail-adresse*, *D-vitamin-mangel* mv.), eller brug af store og små bogstaver i appellativiske initialforkortelser (fx *ATP*, *MF*, *tv*, *dvd*); eller B) en ændring der gælder (større) ordgrupper, dvs. en gruppe af ord for hvem reglerne er ens (fx de såkaldte *-ium-til-ie-former*, fx *gymnasium*, *akvarium*, *ministerium*)²⁹.

Sagt på en forenklet måde påvirker principielle ændringer et større antal ord på én gang. Og for at Dansk Sprognævn kan få bemyndigelse til at foretage sådanne ændringer, skal kulturministeren altså give sin velsignelse.

De ikkeprincipielle ændringer er mindre interessante i forhold til denne opgave, idet de

²⁸ Galberg Jacobsen 1997:7 - (§ 2, stk. 2 og 3)

²⁹ Dansk Sprognævn 2010

er enkelttilfælde fra gang til gang, og det kan derfor være vanskeligt at lave statistik over dem. Denne type ændringer råder Dansk Sprognævn på egen hånd over. Men ikke desto mindre skal også denne type ændringer naturligvis også baseres på sprogbrugs- og traditionsprincipperne. Eksempler på ikkeprincipielle ændringer kan være indføringen af nye ord i ordbogen, fx *burka*, *sms*, *tsunami*, som ikke vedrører andre ord.

4.3 Normeringsprincipper

Principperne som jeg vil redegøre for i dette afsnit udgør altså kimen i de retningslinjer som Dansk Sprognævn følger i forbindelse med arbejdet med retskrivningsnormeringen. Udover de to hovedprincipper, traditions- og sprogbrugsprincippet, som er de eneste der er direkte nævnt i sproglovene af 1997, findes der en længere række af underprincipper som der også tages hensyn til i forbindelse med vurderingen af om ordformer og stavemåder skal ændres. Oftest omtales kun to til fem principper, nemlig de mest eksplicite af slagsen, mens andre kun anvendes af og til med det formål at påvirke en given stavemåde i en bestemt retning. Hovedsagelig indgår underprincipperne under andre principper fx fordanskningsprincippet under traditionsprincippet, det dekorative princip under sprogbrugsprincippet osv. Denne liste over principper og underprincipper bygger på optællingen af principper i Anita Ågerup Jervelunds forskningsprojekt *Sådan staver vi – om ortografi og stavfejl* udgivet af Dansk Sprognævn:

- *sprogbrugsprincippet*
- *traditionsprincippet*
- *det fonematiske princip*
- *fordanskningsprincippet*
- *det internationale princip*
- *det nordiske princip*
- *tegnkonstansprincippet*
- *det etymologiske princip*
- *det distinktive princip*
- *det dekorative princip*
- *det pædagogiske princip*
- *systematikprincippet*

Hun argumenterer for at nævne samtlige disse principper for på den måde at tydeliggøre retskrivningsnormeringens kompleksitet. Det er nemlig ikke altid hovedprincipperne selv der er de mest dominerende, idet der findes flere eksempler på at andre principper har fået stor vægtning. Fx tog RO1986 hovedsagelig hensyn til sprogbrugen, men dog også til fordanskningsprincippet, mens RO2001 gjorde stor brug af det systematiske princip, blandt andet for at formindske antallet af dobbeltformer. Dermed blev der taget mindre hensyn til sprogbrugsprincippet end tidligere.³⁰

4.3.1. Sprogbrugsprincippet versus traditionsprincippet

De to hovedprincipper i de retningslinjer som Dansk Sprognævn er forpligtet til at følge i forbindelse med fastlæggelsen af den officielle danske retskrivning, er som nævnt *traditionsprincippet* og *sprogbrugsprincippet*.

Efter traditionsprincippet ligger stavemåderne af det eksisterende ordforråd principielt fast. Det vil sige at man som hovedregel ikke bør ændre på stavemåder, der er en integreret del af det danske sprog. Et muligvis lidt søgt eksempel er de hyppigt anvendte ord *det* og *de*, hvilket ikke ligefrem forekommer som logiske stavemåder bl.a. i forhold til udtaleforhold i moderne dansk – men disse staveformer bevares alligevel i henhold til traditionsprincippet.

Et andet element i traditionsprincippet er dog reglen om, at fremmedord der er blevet almindelige i dansk, skal staves i overensstemmelse med de regler der gælder for oprindelige danske ord og ældre låne- og fremmedord i dansk. Dette gælder først og fremmest ord med oprindelse fra græsk, latin og fransk. Ord fra andre sprog, specielt nyere ord, skrives dog som hovedregel i overensstemmelse med skrivemåden i det pågældende sprog eller med international praksis, ifølge Sprognævnsbekendtgørelsen, § 1, stk. 3, men dog integreret i dansk bøjningssystem hvorved de bliver danske. Se mere under Det internationale princip, afsnit 4.3.4.

De eneste tilfælde hvor traditionsprincippet kan brydes, er hvor sprogbrugsprincippet er anvendt som modvægt. Sprogbrugsprincippet bygger på den skriftlige sprogbrug og retskrivningen blandt såkaldt "gode og sikre sprogbrugere". Denne sprogbrug observeres af Dansk Sprognævn hver eneste dag i forskellige medier og kilder, og efterhånden er nævnets store ordkartotek nået op på over 300.000 ord med ca. en

³⁰ Jervelund 2007

million eksempler, som er indsamlet siden 1950'erne. Sprognævnet søger blandt andet i tidsskrifter, aviser og på hjemmesider, og derudover benyttes databaser som InfoMedia og KorpusDK flittigt til at få et overblik over danske sprogbrugeres ordforråd og retskrivning.³¹

Det er altså på baggrund af registreringer og undersøgelser af den allerede eksisterende sprogbrug i befolkningen (*sprogbrugsprincippet*), at Sprognævnet fastlægger retskrivningen og foretage diverse ændringer. Samtidig er det i henhold til lovgivningen på området vigtigt at respektere sproget som institution og kulturfænomen, og generelt bevare den grundlæggende danske retskrivning (*traditionsprincippet*) – medmindre der findes en speciel grund til at ændre på den. Dermed kan Sprognævnet altså ikke bare uden videre ændre på de traditionelle stavemåder, der benyttes i dansk, selv om de måtte virke komplet ulogiske og/eller forældede, fx ord som *peber*, *vejr*, *det*, *de* osv. Disse stavemåder er nemlig på trods af deres pudsigheder stadig en så fast del af dansk, at alle benytter dem og er med til at kendetegne det danske skriftsprog. Traditionsprincippet vil nemlig hellere have at det skriftlige billede er stabilt end at stavningen skal følge ændrede udtaleforhold osv. Traditionsprincippet er altså for eksempel årsag til at det stumme *h* bevares i ord som fx *hvid*, *hval*, *hjerte*, *hvad* og *hvorfor*.

Derudover findes der dog en række andre tilfælde, hvor det er langt lettere at argumentere for ændringer, nemlig når en gældende regel overskrides tilstrækkeligt ofte af flertallet inden for gruppen af såkaldt "gode og sikre sprogbrugere". Således er formerne *længere*, *jeres* og *café* opstået, idet de ældre **længer*, **jer*, **jert*, **jere* og **kafe* så at sige blev boykottet blandt disse elite-sprogbrugere. Det samme gælder for sprogets udvikling i forbindelse med verbernes flertalsformer, fx **fuglene ere fløjne*, som blandt andre forfattere som Herman Bang, I.P. Jacobsen, Johs. V. Jensen og Holger Drachmann mere eller mindre bevidst var med til at få gjort valgfri og sidenhen afskaffet.³²

Ud fra sprogbrugsprincippet skal retskrivningen altså følge sprogets udvikling, og udvikle sig i takt med den. Dette princip anvendes til at ændre i den officielle danske retskrivning ud fra sprogbugen, som de "gode og sikre sprogbrugere" benytter i praksis.

³¹ Dansk Sprognævn (uden år): *Sprogets udvikling*.

³² Hansen 2001

Dermed kan et højt antal forekomster af en uautoriseret stavemåde, bøjningsform eller ordforråd argumentere for, at eksemplet skal optages i den officielle retskrivning.

Man kan sige at normeringsarbejdet følger traditionsprincippet – bortset fra tilfælde hvor der foretages justeringer som følge af sprogbrugsprincippet. Som eksempel på dette kan nævnes ordet *cognac* der i henhold til traditionsprincippet om at fremmede ord der er blevet almindelige i dansk skal have dansk stavemåde, blev ændret til **konjak* i 1986. Men da sprogbrugerne efter en årrække ikke havde taget den ny form til sig i praksis, blev ordet i 2001 ændret tilbage til den oprindelige fremmede form, og dermed havde sprogbrugsprincippet så at sige vundet over traditionsprincippet i dette tilfælde.

De to principper (traditions- og sprogbrugsprincippet) er i sagens natur egentlig hinandens modsætninger, men tanken med denne kombination er på bedst mulig måde at sørge for, at retskrivningsreglerne holder trit med både ordenes oprindelse såvel som den sprogbrug, som tendensen og det levende sprog bevæger sig hen imod.

Traditions- og sprogbrugsprincipperne udgør som tidligere nævnt retskrivningens to *hoved*principper, men udover dem findes en række andre principper, som alle er tilknyttet hovedprincipperne på den ene eller anden måde. Disse principper er beskrevet i underafsnittene her nedenfor.

Det gælder for dette afsnit såvel som de nedenstående, at jeg både bruger egne eksempler såvel som eksempler af Anita Å. Jervelund.

4.3.2 Det fonematiske princip

Dette princip må siges at være det grundlæggende princip for al skrift, idet det bygger på ideen om at afbilde ords udtale ved at opdele dem i enkeltlyde, som så kan bruges individuelt eller sammen for at danne forskellige ord. Ifølge dette princip er bogstaver udelukkende en slags lydskrift, og dermed ville skriften være meget anderledes og stort set helt lydret, hvis kun dette princip var blevet fulgt. Det er dog ikke tilfældet, for flere principper spiller ind, når retskrivningen fastsættes. Dog kan det fonematiske princip være medvirkende til en retskrivningsændring.

Som eksempel på dette princip kan nævnes at det siden 2001 er blevet obligatorisk at skrive ord som *leddet* og *buddet* med to *d*'er.

4.3.3 Fordanskningsprincippet

Som jeg allerede har været inde på i ovenstående afsnit om traditions- og sprogbrugsprincipperne, gælder det for fremmed- og låneord der er blevet almindelige og fuldt optagede i dansk, at de skal følge danske retskrivningsregler. Således blev disse fuldt optagne låneord tildelt nye fordanskede stavemåde, fx **captaine* > *kaptajn*, **queue* > *kø*, **milieu* > *miljø*. Dette gælder også ældre ord fra engelsk, fx **train* > *træne*, **strike* > *strejke*, **cakes* > *kiks*.

Men alligevel har andre låneord der er blevet almindelige i dansk beholdt deres fremmede stavemåde i større eller mindre grad, fx *citron*, *charme*, *geni*, *jalous* og *artikel* (der jo burde have dobbelt-*k* efter danske regler). Det tyder på at en enkelt sætning fra 1892-bekendtgørelse kan have haft stor indflydelse på de nævnte eksempler, nemlig: »Dog ombyttes aldrig *ch*, *g*, *j* eller *ti* med *sj* (undt. *Ansjos*)«³³

4.3.4 Det internationale princip

Ifølge dette princip bevares fremmede stavemåder i nyere låne- og fremmedord. Der er hovedsagelig tale om ord fra engelsk, men også blandt andet tyske, spanske og italienske ord beholder deres stavemåde fra det långivende sprog, når de optages i den danske retskrivning. Det internationale princip er blevet styrket gennem de seneste år, idet bredt kendskab til fremmedsprog bliver mere og mere udbredt blandt den danske befolkning. Tilsyneladende er mange sprogbrugere tilhængere af dette princip, fordi de blandt andet bedre kan gennemskue hvor ordene stammer fra, og fordi de gerne vil tage hensyn til det internationale sproglige fællesskab.

Ord som fx *manager* sb., -en, -e, bf. pl. *managerne*; og *faxe* vb., -ede³⁴ er eksempler på det internationale princip, idet de har bevaret deres oprindelige engelske stavemåde, men indgår ellers i det danske bøjningssystem på lige fod med andre danske ord.

4.3.5 Det nordiske princip

I kraft af det internationale principets øgede styrke er blandt andre det nordiske princip

³³ Jervelund 2007:15

³⁴ RO2001, lemmer: *manager* og *faxe*

trådt mere i baggrunden. Dansk Sprognævn er som bekendt forpligtet til at samarbejde med sprognævnene i Norden, således at dansk, svensk og norsk ikke fjerner sig langt fra hinanden. Men i praksis går svensk og norsk retskrivning i retning af en stadig mere fonematisk stavning, hvorimod dansk mest tager udgangspunkt i egne forhold og traditioner. Dog findes der eksempler på, at det nordiske princip har vundet som argument over andre principper, fx at stavemåden **osse* ikke er godkendt i officiel dansk retskrivning, idet den tager større afstand fra det svenske *också* og norske *også* end den autoriserede danske form *også*.

4.3.6 Tegnkonstansprincippet

Dette princip kaldes også det morfematiske princip, og argumenterer for at morfemer skal have samme skrivemåde uanset bøjnings- og især udtaleforhold. Det er i henhold til dette princip at man skriver *godt* og *rødt*, selv om *d*'et ikke udtales. I forbindelse med netop disse eksempler er det tydeligt, at stavemåden med *-d-* skyldes grundformerne af ordene *god* og *rød*. Men i andre eksempler kan det være vanskeligere at afgøre, hvilket Anita Ågerup Jervelund giver følgende eksempel på: »Der er i hvert fald ikke mange sprobrugere der opdager morfemligheden mellem *slå* og *-slæt* i *klokkeslæt*, der ofte skrives med *e*: *klokkeslet*. Der skal sproghistorisk viden til for at gennemskue dette forhold.«³⁵

På samme måde skriver man morfemet *bag-* på samme måde i ord som *bag*, *bagved* og *bagdel*, selv om udtalen ikke er den samme, som med *flag* og *flagstang*, *stege* og *stegt* osv. Det er ligeledes tegnkonstansprincippet der ligger til grund for, at verbet *vænne* staves med *-nn-* frem for *-nd-*, fordi ordet er opstået af ordet *vane*.

Men naturligvis findes der både undtagelser og ord der i tidens løb er blevet ændret til fordel for andre principper end tegnkonstansprincippet. Heriblandt eksempler som *væske* og *jysk*, som man ikke længere staver med *d*, på trods af deres forbindelse til *våd/væde* og *jyde*.

Af undtagelser i forhold til bøjning er der for eksempel de mange synkoper i dansk, fx *møbel* > *møbler*, *cykel* > *cykler* og *artikel* > *artikler* osv., der i henhold til tegnkonstansprincippet kun skulle staves *møbelet*, *cykelen* og **artikelen* osv.

³⁵ Jervelund 2007:17

Tegnkonstansprincippet har som hovedregel kun indflydelse på konsonanterne, men på baggrund af dette princip styres dog også brugen af vokalen *æ* ud fra forholdet til om formen stammer fra en grundform med *a* eller *å*, men ikke *e*. Derfor har vi stavemåden *bændelorm* og ikke **bendelorm*, idet ordet er baseret på morfemstammen *bånd*; og på samme måde *sælge* i stedet for **selge*, fordi det er dannet ud fra morfemet *salg*.

4.3.7 Det etymologiske princip

Det etymologiske princip har meget tilfælles med det ovennævnte tegnkonstansprincip, idet det forholder sig til hvor ordets bestanddele stammer fra. Dog er etymologien udelukkende interesseret i ordets historiske oprindelse snarere end dets morfologiske bestanddele. Alligevel findes der dog sammenfald mellem det tegnkonstante og det etymologiske princip, nemlig hvor begge kriterier opfyldes i forbindelse med det samme eksempel. Fx ordet *bidsk*, hvori det stumme *d* viser forbindelsen til *at bide* – både morfologisk og historisk.

Vandene er delte i diskussion om hvorvidt principper som det etymologiske skal følges i større eller mindre grad end det er tilfældet, altså hvorvidt udviklingen bør gå i den ene eller anden retning. Som eksempel på dette er to af landets meget anerkendte sprogforskere dybt uenige på dette punkt. Sproghistorikeren Allan Karker går ind for stavemåder der bygger på sproghistoriske udgangspunkter, hvorimod filologen Aage Hansen mener at man bør: »fjerne hvad der kun opretholdes af hensyn til forhold der er nutidsmennesker uvedkommende«, hvoraf han nævner eksempler som de stumme *d*'er i ord som *standse*, *halvtreds* og *halvfjerds*.³⁶

4.3.8 Det distinktive princip

Som egentligt retskrivningsprincip er det distinktive princip ikke meget fremtrædende. Alligevel har det været benyttet som argument i forbindelse med tegnkonstansprincippet og det etymologiske princip (beskrevet ovenfor). Det distinktive princip drejer sig om ord med sammenfald i udtale, der staves forskelligt for at gøre det muligt at skelne mellem deres betydningsforskelle, fx *skin/skind*, *bor/bord* og *hver/værd/vejr/vær*.

³⁶ Jervelund 2007:19

Der er ikke tradition for at lave nye stavemåder til ord, der udtales på samme måde som et andet, men hvis der findes en forskel i stavemåderne af to eller flere ord med den samme udtale på baggrund af tegnkonstansprincippet og/eller det etymologiske princip, forsøger man i så vid udstrækning som muligt at bevare de forskellige former af hensyn til det distinktive princip.

4.3.9 Det dekorative princip

Ligesom det distinktive princip er det dekorative princip heller ikke fremtrædende i arbejdet omkring fastsættelsen af den danske retskrivning, men det kommer alligevel til udtryk gennem sprogbrugsprincippet, idet sprogbrugerne har tendens til at vælge stavemåder til og fra blandt andet på baggrund af deres "udseende". Dette har uden tvivl spillet en stor rolle i forbindelse med at fordanskede former som **krem* og **konjak* ikke slog igennem hos sprogbrugerne, og derfor blev taget ud af RO2001.

4.3.10 Det pædagogiske princip

Da stavemåderne **gletscher*, **bolche* og **rutsche* i RO2001 blev afskaffet, således at de eneste normerede stavemåder af disse ord nu er *gletsjer*, *bolsje* og *rutsje* var det ifølge Dansk Sprognævns daværende formand Niels Davidsen-Nielsen hverken på baggrund af sprogbrugs- eller traditionsprincippet. Derimod blev disse former valgt som enkeltformer som et forsøg på at gøre det enklere for sprogbrugerne at stave til disse ord, idet flere i øvrigt gode og sikre sprogbrugere havde svært ved at holde styr på henholdsvis *-ch-* og *-sch-*. Men naturligvis kan man diskutere hvor pædagogisk det er at gøre flere former "forkerte". Mere om dette i diskussionen omkring dobbeltformer, kapitel 6.

4.3.11 Det systematiske princip

Ifølge det systematiske princip skal sproget og retskrivningsreglerne være systematiske, og dermed kan man sammenligne det med tegnkonstansprincippet. Systematikprincippet når dog udover morfemer og bøjningsendelser, men vil i stedet kæde ord sammen i grupper, hvor der skal være overensstemmelse mellem stavemåder. Dermed skrives det engelske låneord *timeout* i ét ord fordi andre tilsvarende ord som *blackout* og *knockout* også staves sådan. Omvendt skrives *stand-in* med bindestreg,

fordi ord som stand-up og log-in også holdes sammen ved hjælp af bindestreg. Det var ligeledes blandt andet i henhold til det systematiske princip at formen **vanille* blev taget ud af RO2001, således at stavemåden ville passe bedre sammen med andre franske låneord som *detalje*, *emalje* og *medalje* – altså nu kun stavet *vanilje*.

Det systematiske princip spillede en større rolle i forbindelse med redigeringen af RO2001, idet det stod højt på prioriteringslisten at udrydde mange af dobbeltformerne i denne ordbog, fordi det af nogle opfattes som forvirrende og upædagogisk (jf. det pædagogiske princip) at have flere stoveformer af det samme ord i den officielle retskrivning. Denne diskussion vil jeg ligeledes tage op i diskussionsafsnittet kapitel 6.

Derudover taler teknologiens tidsalder i stigende grad for øget systematisering, og dermed for øget vægtning af systematikprincippet. Der er for eksempel brug for systematisering i forbindelse med elektroniske søgninger og stavekontroller, hvilket jeg vil komme nærmere ind på i min perspektivering i kapitel 8.

4.4 Opsamling

Dette kapitel har beskæftiget sig med de principper som ligger til grund for beslutninger omkring ændringer i den officielle danske retskrivning. Traditions- og sprogbrugsprincipperne er de to hovedprincipper, men udover dem findes der en række underprincipper som hører under hovedprincipperne overordnet set.

Principperne er ofte i strid med hinanden, forstået på den måde at to principper sagtens kan være hinandens modsætninger og ville det modsatte af hinanden. Man kan derfor ikke tage hensyn til alle principper på en gang, men derimod bruges de som argumenter for eller imod en ændring, hvorefter det i sidste ende er op til Dansk Sprognævn at afgøre udfaldet – i hvert fald når det gælder de ikkeprincipielle ændringer.

Der har ofte været fokus på nogle bestemte principper i en periode, hvorefter nogle andre principper er blevet opprioriteret. Dette kan ses i forbindelse med udgivelsen af retskrivningsordbøgerne. For eksempel tog RO1986 forholdsvis meget hensyn til sprogbrugsprincippet, men også fordanskningsprincippet, hvilket medførte henholdsvis en hel del nye dobbeltformer og en række nye fordanskede stavemåder af fremmedord, hvilket vakte stor opmærksomhed i medierne.

Siden blev det besluttet at antallet af dobbeltformer skulle nedbringes, og dermed blev redigeringen af RO2001 i høj grad præget af det systematiske princip, og der blev taget mindre hensyn end før til sprogbrugsprincippet.

Det er som nævnt planen for RO2012, at antallet af dobbeltformer skal nedbringes endnu mere: »Antallet af dobbeltformsstrygninger kender vi ikke endnu, men der er ingen tvivl om at ligesom i RO 2001 vil dobbeltformsstrygningerne udgøre størstedelen af retskrivningsændringerne.«³⁷, men samtidig indføres der 40 nye dobbeltformer af typen *-ium/-ie*. Dette er udtryk for at sprogbrugsprincippet er blevet opprioriteret, og derunder også systematikprincippet og det pædagogiske princip: »Formerne på *-ie* skyldes sprogbrugernes trang til regelmæssighed«, skriver seniorforsker ved Dansk Sprognævn Jørgen Schack.³⁸

5. Analyse

For at omsætte teorien til praksis vil jeg nu bevæge mig videre til en analyse af sprogbrugen i KorpusDK.

5.1 Resultater af korpusanalyse

Helt oplagt og formentlig helt som forventet vil jeg begynde med et ord, der bruges utrolig sjældent i skriftsproget blandt danske sprogbrugere, men som alligevel har haft utrolig stor betydning inden for dansk retskrivningshistorie, nemlig ordet og dobbeltformen *majonæse/mayonnaise*:

Tabel A1		
+	Korpus90	Korpus2000
majonæse	21	18
mayonnaise	126	60
*mayonnaisse	2	1

³⁷ Jervelund 2009:16-17

³⁸ Schack 2009:20

Som det fremgår af denne tabel, er det med stor tydelighed den oprindelige og direkte importerede form fra fransk, mayonnaise, der bliver brugt mest. Dog skal det siges, at en stor del af teksterne i begge korpusser, specielt det ældre af dem, er *metatekst* om emnet, fx om selve majonæse-krigen fra 1985. Under den dobbelte streg ses et tilfælde af den utraditionelle stavemåde, **mayonnaise*, som hverken har været korrekt før eller siden. Jeg vurderer tilfælde som dette som tydelige eksempler på tvivl i forhold til stavning af svære ord.

For at blive ved det kulinariske, har jeg valgt yderligere fire "fremmede" madeksempler:

Tabel A2		
+	Korpus90	Korpus2000
peperoni	1	0
*pepperoni	3	3

Selv om dette ord ikke optræder hyppigt i korpus, finder jeg det dog alligevel tankevækkende, at dette ord slet ikke er stavet "korrekt" eller ifølge normen fra retskrivningsordbogen, *peperoni*, og at der kun findes den uautoriserede stavemåde, *pepperoni*, som hidtil ikke har fandtes i retskrivningsordbogen. Formen af ordet med dobbelt-*p* stemmer overens med reglen om, at dobbeltkonsonant følger kort vokal, og dermed er der ifølge Sprognævnet god grund til at indføre formen *pepperoni* i RO2012, af hensyn til systematik- og sprogbrugsprincipperne.³⁹

Tabel A3		
+	Korpus90	Korpus2000
vanilje	34	38
*vanille	60	40

Det kom bag på mig, at en stavemåde som *vanilje* tilsyneladende ikke er mere udbredt i forhold til sin forgænger, *vanille*, som faktisk blev afskaffet som dobbeltform i RO2001. Ud fra tabellen (A3) kan det dog ses, at der i årene omkring 1990 var næsten dobbelt så mange eksempler på *vanille* som *vanilje*; mens der omkring årtusindskiftet var omtrent

³⁹ Jervelund 2009

lige mange af hver. Dette er altså et eksempel på et ord, hvor sprogbrugen åbenbart ikke helt har taget afsked med dobbeltformen i samme tempo som retskrivningen.

I forhold til de ovenstående ”spiselige” ord findes *cognac* forholdsvis ofte i de to korpusser:

Tabel A4		
+	Korpus90	Korpus2000
cognac	168	120
*konjak	3	0

Det er nærliggende at konkludere at sprogbrugsprincippet her har været afgørende for at stavemåden **konjak* ikke længere korrekt, muligvis pga. det dekorative princip.

På samme måde har sprogbrugerne kastet deres kærlighed på *yoghurt* frem for *jogurt*:

Tabel A5		
+	Korpus90	Korpus2000
yoghurt	165	87
jogurt	4 (alle meta)	4 (alle meta)

Stavemåden *jogurt* optræder 4 gange hver i de to korpusser, men der er hver gang tale om metatekst! Dvs. teksterne handler om at man kan ifølge RO1986 og 2001 kan vælge hvilken af de ovenstående stavemåder, man vil bruge; og dermed tæller jeg ikke disse eksempler med, fordi de altså handler om stavning og ikke om det tyktflydende græske mælkeprodukt! Den fordanskede form, *jogurt*, vil da heller ikke være at finde i RO2012, fordi de danske sprogbrugere ganske enkelt ikke har taget den til sig.

40

Slut med madeksempler i denne omgang, men der findes masser af andre importord inden for andre genrer, der har/har haft flere stavemåder, fx *ressource/resurse*, *gletsjer* og *miljø*:

⁴⁰ Jervelund 2009:17

Tabel A6		
+	Korpus90	Korpus2000
ressource	1276	1980
resurse	14	70
resource	13	11*
*ressource	0	1

Som man kan se i tabel A6 er der et enormt flertal i Korpussamlingen, der vil skrive dette ord i den oprindelige, men fremmede form, *ressource*. Den fordanskede og mere tilgængelige form, *resurse*, har dog fået markant fremgang til Korpus2000 siden Korpus90. Det mest interessante ved dette eksempel er dog, at der mindst findes to alternative former til de i forvejen to normerede. Den ene, **resource*, var at finde flere gange end tabellen herover giver udtryk for, men da var der tale om en anden betydning, nemlig betegnelsen for *personale/arbejdskraft* på engelsk, *human resources*.

Tabel A7		
+	Korpus90	Korpus2000
gletsjer	1	7
*gletscher	64	30
*gletcher	11	11

Tabel A8		
	Korpus90	Korpus2000
miljø	2262	2498
*milieu	16	4
*millieu	1	1

De fordanskede former, *gletsjer* og *miljø*, er for længst blevet de eneste normerede, nemlig i henholdsvis 1999 (3. udgave af RO1986) og 1996 (2. udgave af RO1986). Men alligevel foretrækker flertallet at skrive **gletscher* eller **gletcher*, hvorimod *miljø* stort set er den eneste brugte form. Galberg Jacobsen kalder det sidstnævnte eksempel for »skole- og succeseksemplet«⁴¹ på grund af dette.

I eksemplet med *gletsjer* må traditions- og fordanskningsprincipperne altså være gået forud for sprogbrugsprincippet, i hvert fald ifølge resultaterne i KorpusDK.

Et eksempel der tydeligt viser udviklingen i sprogbrugernes valg af stavemåder er tabel A9:

⁴¹ Galberg Jacobsen 2010:1113

Tabel A9		
	Korpus90	Korpus2000
tjekke	46	346
*checke	118	118

Her er det tydeligt, at det er stavemåden der er blevet fordansket, for verbet bruges ellers på samme måde. I Korpus90 vælger under halvdelen den fordanskede form, mens de i Korpus2000 er blevet til over dobbelt så mange som former af **checke*. I dette tilfælde er den ny form altså blevet godt modtaget blandt sprogbrugerne, og har udryddet den fremmede.

Fra først de "spiselige" og de andre fremmedudseende substantiver importeret fra engelsk, fransk, italiensk, græsk og tysk, vil jeg nu bevæge mig over til eksempler på en anden type substantiver, der tilsammen danner en fælles gruppe, nemlig de såkaldte *-ium*-ord der har deres oprindelse fra latin:

Tabel A10		
	Korpus90	Korpus2000
akvarium	66	70
*akvarie	3	2

Tabel A11		
	Korpus90	Korpus2000
gymnasium	190	169
*gymnasie	19	15

Derudover findes der få eksempler på ord, der har endnu to fremmede former, fx:

Tabel A12		
	Korpus90	Korpus2000
scenarium	3	7
scenario	24	86
scenarie	3	26

Som tabel A12 viser, ser det endda ud til, at formen *scenario* er den mest anvendte af de tre, der alle findes i retskrivningsordbogen, hvilket kan være et udtryk for engelsk påvirkning, idet *scenario* svarer til den engelske form. Dette eksempel vil jeg også komme ind på i analyse B med henblik på at undersøge unge sprogbrugeres valg af staveform af dette ord.

Ovenstående eksempler på *-ium*-former der bliver til *-ie* peger ikke på den store tilslutning til de "nye" former. Alligevel virker den nye tendens mere udbredt, og da specielt i talesproget, hvilket Den Store Danske Udtaleordbog oplyser om, som man kan læse i artiklen *Skal vi have former af typen gymnasie i Retskrivningsordbogen?* af Jørgen Schack. Samme sted gives der desuden flere eksempler på *-ie*-former i flere forskellige typer skrevne medier, fx følgende avisoverskrift: »*Ammitzbøll raser over ministerie (Børsen 16.2.2009).*«⁴²

Det tyder på, at de nye stavemåder er blevet mere udbredt siden Korpus2000 blev til, og det er en kendsgerning at *-ie*-former af samtlige fem ovenstående eksempler kommer med i RO2012, samt følgende 35 (i alt 40 nye dobbeltformer af denne type):

*ambulatorium/ambulatorie, auditorium/auditorie, delfinarium/delfinarie, eksperimentarium/eksperimentarie, evangelium/evangelie, gymnasium/gymnasie, imperium/imperie, indicium/indicie, klimakterium/klimakterie, kollokvium/kollokvie, kommissorium/kommissorie, kompendium/kompendie, konservatorium/konservatorie, krematorium/krematorie, laboratorium/laboratorie, martyrium/martyrie, moratorium/moratorie, observatorium/observatorie, oratorium/oratorie, planetarium/planetarie, privilegium/privilegie, præsidium/præsidiie, refugium/refugie, remedium/remedie, sanatorium/sanatorie, scenarium/scenarie, seminarium/seminarie, solarium/solarie, stipendium/stipendie, studium/studie, suppositorium/suppositorie, symposium/symposie, sælarium/sælarie, terrarium/terrarie, territorium/territorie.*⁴³

I stavekuponanalysen vil jeg desuden se nærmere på, om nutidens unge sprogbrugere benytter nogle af de nye former.

Ud over *-ium*-formerne findes der også andre problemområder, når det gælder bøjning af importord. Der kan nemlig nemt opstå tvivl, når der skal flertalsbøjes, se herunder flertalsformer af grundformerne *konto* og *virus*:

Tabel A13		
	Korpus90	Korpus2000
kontoer	3 (alle meta)	1
konti	78	175
kontoerne	0	0
kontiene	3	6

⁴² Schack 2009:21

⁴³ Dansk Sprognævn 2010

Tabel A14		
	Korpus90	Korpus2000
virusser	4	2
vira	25	41

Jeg var selv meget tæt på at skrive **korpora*, da jeg gik i gang med dette projekt, men jeg fandt ud af, at den eneste normerede flertalsform af ordet *korpus* er *korpusser*, som jo følger det danske bøjningsmønster, helt som med ord som *busser*, *trusser* osv.

Nu vil jeg vise et eksempel på en dobbeltform i bøjningen af et ord, nemlig præteritumsformen af verbet *at nævne*:

Tabel A15		
	Korpus90	Korpus2000
nævnedede	50	25
nævnte	1540	1153

Der kan af og til opstå tvivl om hvilken bøjningsform der skal anvendes. For tilfældet af formen *at nævne* har begge muligheder været med siden 1892! KorpusDK viser dog at formen *nævnte* bruges af det store flertal.

Andre eksempler af denne type er *at fare – for/farede*, *at gabe – gabede/gabte*, *at nyse – nyste/nøs / *nysede*, *at fnise – fnisede/fniste/fnes*, *at hænge – hængte/hang* osv.

Her kommer to eksempler på synkoperede bøjningsformer, som vil udgå af den offentlige retskrivning ved udgivelsen af RO2012:

Tabel A16		
	Korpus90	Korpus2000
køkkenet	1862	1049
køknet	6	2

Tabel A17		
	Korpus90	Korpus2000
cyklen	537	401
cykelen	1 (meta)	0

Som eksemplerne viser, virker det forsvarligt og på sin plads at fjerne de synkoperede former – i hvert fald ud fra sprogbrugsprincippet, idet formerne stort set ikke bruges.

Tabel A18		
	Korpus90	Korpus2000
booking	21 (navne)	12
bookning	1 (meta)	0

Som det fremgår af tabel A18, forekommer ordet *booking* ikke ofte i KorpusDK, men dets dobbeltform *bookning* forefindes slet ikke i korpuset, undtaget et enkelt tilfælde af metatekst. Dermed kunne der evt. være grund til at undersøge nærmere om *bookning* skulle fjernes i forbindelse med RO2012.

Eksemplet med *fej* (tabel A19) nævner Galberg Jacobsen for at vække opmærksomhed mod et ord der siden 1800-tallet har haft skiftende dobbeltformer, indtil det i RO1955 blev til den nuværende form:

Tabel A19		
	Korpus90	Korpus2000
fej	52	30
*fei	0	0
*feig	3	1
*feig	0	0

Som tabellen viser, optræder formerne med *i* slet ikke, og formen **feig* kun fire gange i alt, deraf kun en enkelt gang i Korpus2000. Dermed kan der være belæg for at de tre tidligere stavemåder af ordet *fej* kan betragtes som forældede og stort set helt uddøde fra sproget.

Det sidste analyseeksempel (tabel A20) gælder dobbeltformen *vedhæfte/vedhefte*, hvis "familie" af ord med ordroden *heft/hæft* kan tilskrives hele 19 dobbeltformer⁴⁴:

Tabel A20		
+	Korpus90	Korpus2000
vedhæfte	15	93
vedhefte	1 (meta)	0

Eksemplet med *vedhæfte/vedhefte* tyder på at formen med *æ* er den klart dominerende.

⁴⁴ Galberg Jacobsen 1992:146

5.2 Resultater af stavetekuponsanalyse

Stavetekupon A - besvarelser							
Nr.	Eksempel	1	X	2		Antal besv.	Auto-Correct i Word
1.	lammesteg >< lammestej	<u>24</u>	0	0		23	
2.	leverposteg >< leverpostej	1	2	<u>21</u>		24	
3.	spøgelse >< spøjelse	<u>23</u>	1	0		24	
4.	podium >< podie	1	<u>19</u>	5		23	
5.	kranium >< kranie	2	<u>22</u>	0		24	
6.	scenario >< scenarie	3	<u>8</u>	13		24	
7.	Schweiz >< Svejts	24	<u>0</u>	0		24	
8.	schæfer >< sjæfer	<u>20</u>	2	1		23	
9.	schwung >< svung	<u>0</u>	2	22		24	
10.	bundtmager >< buntmager	22	1	<u>0</u>		24	W
11.	tumbe >< tumpe	1	1	<u>22</u>		24	
12.	plombere >< plumbere	<u>5</u>	7	12		23	
13.	nopret >< nubret	4	<u>4</u>	16		24	
Antal rigtige i gennemsnit = 7							

(W betyder at en utraditionel stavemåde af ordet rettes til den ældre af de normerede former i stavetekuppen som følger den danske sprogpakke til populære tekstbehandlingsprogrammer som fx Word, hvilket jeg behandler nærmere i kapitel 7)

Som det fremgår af tabellen var samtlige informanter enige om at benytte stavemåden *lammesteg*, som da også er den eneste normerede. Til trods for den lydlige overensstemmelse med eksempel nr. 2, så er informanterne dog ikke i tvivl om, at ortografien i de to ord er forskellig, og dermed vælger 21 af dem den normerede stavemåde *leverpostej*. Kun en enkelt vælger den uautoriserede form **leverposteg*, og to informanter gætter på, at begge former er normerede side om side som en dobbeltform.

I det tredje eksempel er der ligeledes stor enighed blandt informanterne om at formen spøgelse er den korrekte ifølge retskrivningsnormeringen, idet 23 vælger denne, mens en enkelt satser på, at der her er tale om en dobbeltform. På baggrund af disse tre eksempler, er det forsvarligt at konkludere at informanterne ikke finder det vanskeligt at skelne mellem brugen af *g* og *j*, hvor der er lydligt sammenfald, altså hvor udtalen er den samme.

De næste tre eksempler på stavekupon A er ord der tilhører den såkaldte *-ium*-type, selv om det sidste af dem jo faktisk ender på *-io*. Denne type ord må siges at være højaktuel i forbindelse med RO2012, jf. afsnit 3.10. Det er interessant, at kun en enkelt informant svarer, at formen *podium* er den normerede, mens fem vurderer at formen *podie* er den eneste normerede form. Dog holder et bredt flertal (18 informanter) på, at der er tale om en dobbeltform, hvilket jo er det korrekte svar til dette eksempel.

Et endnu større flertal på hele 22 informanter af 24 vurderer at formerne *kranium* og *kranie* begge er lige korrekte, mens de resterende to vurderer *kranium* som den eneste normerede form. Der er således ingen der har svaret, at *kranie* er den eneste normerede form.

Lidt større uenighed er der åbenbart omkring stavemåderne af eksemplet med *scenario/scenarie*, idet 13 svarer at *scenarie* er den eneste normerede form, 8 gætter på en dobbeltform, mens 3 informanter vurderer *scenario* som den korrekte stavemåde.

Generelt for disse tre eksempler af *-ium*-typen gælder det, at langt de fleste af de adspurgte anerkender disse ord som dobbeltformer.

De næste tre eksempler (6, 7 og 8) på stavekuponen omhandler fordanskning af stavemåden af ord med tysk oprindelse, nemlig *sch*-ord. Som det ser ud nu, er kun propriet *Schweiz* blevet fordansket til formen *Svejts*, mens både *schæfer* og *schwung* skal staves med *sch*- i henhold til den danske retskrivning. Som det fremgår af tabellen er alle dog overbevist om, at formen *Schweiz* er den eneste normerede, selv om begge stavemåder faktisk er tilladte.

Stort set det samme gælder for *schæfer*, bortset fra to informanter der gætter på at der er tale om en dobbeltform, og en enkelt der holder på, at kun den fordanskede stavemåde er normeret.

Der tegner sig dog et helt modsat billede af ordet *schwung*, idet hele 22 informanter vurderer, at den fordanskede form, **svung*, er den korrekte, mens to har markeret ved X, altså en dobbeltform. Slet ingen har svaret at den eneste normerede form er *schwung*, som jo ellers er den eneste normerede.

Eksempel 10 tester brugen af stumt *d*. 22 informanter vælger her formen **bundtmager* med stumt *d*, mens en enkelt svarer en dobbeltform, og en enkelt undlader at svare på dette eksempel. Heller ikke her har det korrekte svar fået nogen stemmer. For disse to sidstnævnte eksemplers vedkommende, altså *schwung* og *buntmager*, er det dog nærliggende at vurdere, at informanterne simpelthen ikke kender disse ord, og derfor ikke kender til stavningen af dem, idet flere efterfølgende spurgte til disse ords betydning.

Stavekuponens tre sidste eksempler undersøger testpersonens evne til at skelne mellem a) bogstaverne *o* og *u*; og b) *p* og *b*, hvor der ellers er tendens til lydligt sammenfald mellem dem i talesproget. Langt de fleste af informanterne svarer dog korrekt og vælger formen *tumpe*, nemlig 22. De to ukorrekte valgmuligheder har fået en stemme hver.

Lidt sværere blev det tilsyneladende med eksempel 12, *plombere* vs. **plumbere*. I hvert fald har 12 informanter valgt formen med *u* i stedet for *o*, og 7 mener at der er valgfrihed mellem stavemåderne. 5 vælger den normerede form *plombere*.

Stavekuponens nr. 13 og sidste eksempel indeholder både lydligt sammenfald mellem *p* og *b* og *o* og *u*, så hvilke(n) er mon normeret? 16 vælger formen *nubret* som den eneste normerede, fire vælger *nopret*, og endnu fire svarer korrekt på, at begge former er normerede.

Generelt om denne stavekupon kan siges at informanterne virker meget enige, men dog ikke altid om det rigtige svar. Der er således oftest kun forholdsvis få "afvigere" ved hvert eksempel. Dette er interessant fordi det vidner om en bred opfattelse af et ords stavemåde blandt disse unge sprogbrugere.

Informanterne fik syv rigtige i gennemsnit (af 13 mulige) på denne stavekupon A, som muligvis ikke lyder af meget, men jeg har in mente at stavekuponerne generelt er af meget høj sværhedsgrad, jf. citat fra e-post fra Anita Ågerup Jervelund, side 8.

Temaerne på stavekupon A vurderer jeg som skelnen mellem bogstaver med ens lyd; -ium eller -ie; og fordanskning af tyske låneord, jf. tabel side 9.

Den anden stavekupon (B) viste sig lidt anderledes og fik følgende resultater:

Stavekupon B - besvarelser							
Nr.	Eksempel	1	X	2		Antal besv.	Auto-Correct i Word
1.	karrosseri >< karosseri	8	<u>6</u>	9		23	
2.	diskussion >< diskution	<u>22</u>	2	0		24	W
3.	pomfritter >< pommes frites	2	<u>20</u>	2		24	
4.	brillant >< brilliant	<u>1</u>	4	18		23	
5.	ion >< jon	22	<u>1</u>	0		23	
6.	medaljon >< medaillon	<u>11</u>	11	2		24	
7.	stanniol >< staniol	<u>4</u>	5	15		24	W
8.	satellit >< sattelit	<u>12</u>	2	9		23	
9.	celluloid >< celloid	<u>9</u>	12	3		24	W
10.	klade >< kladde	3	9	<u>11</u>		24	
11.	manuskript >< manuskript	0	11	<u>13</u>		24	W
12.	ængerlig >< ærgelig	<u>7</u>	4	12		23	W
13.	vædske >< væske	0	3	<u>21</u>		24	W
Antal rigtige i gennemsnit = 5,7							

Det første eksempel på denne kupon gav som det ses nogle blandede svar. Henholdsvis 8 og 9 informanter har gættet på hver af enkeltformerne, *karrosseri* og *karosseri*, og 6 har gættet på en dobbeltform, som også er det normerede. Ordet er næppe hyppigt anvendt på skrift, og som bekendt er det generelt vanskeligt for mange at vurdere, om og hvor der skal være et eller flere *r* (og *s*).

Helt modsat er det næste eksempel (nr. 2) både anvendt hyppigt i tale og skrift og forholdsvis lydret, og informanterne var heller ikke i tvivl: *Diskussion* er stavet med dobbelt-*s*, og ikke med *t*. To informanter markerede ved X, altså en dobbeltform.

Eksempel 3 er et ord som man jævnligt støder på – og gerne i vidt forskellige udgaver på menukort og spisesedler overalt i landet (og udlandet for den sags skyld). Det er derfor både meget flot og temmelig overraskende at så stort et antal af informanterne (20 stk.) åbenbart ikke har ladet sig forvirre og svarer helt korrekt på dette eksempel, nemlig at der er tale om en dobbeltform, hvor begge formerne *pomfritter* og *pommes frites* er lige korrekte i dansk retskrivning. Hver af de to enkeltformer har fået to stemmer hver.

Stavekuponens eksempel 4 viste sig derimod at komme bag på størstedelen af informanterne, og der må da også siges at være tale om et ord af høj sværhedsgrad – eller man kunne fristes til at kalde det et ord med indbygget "stavefælde". Én informant svarer korrekt formen *brillant* som eneste normerede form. Hele 18 holder på den udtalenære form **brilliant* som den eneste korrekte, mens 4 gætter på en dobbeltform.

Eksempel 5 er udtryk for stor enighed blandt informanterne, idet 22 af dem er enige om, at formen *ion* er den eneste normerede form, mens en enkelt informant svarer det rigtige, nemlig at begge formerne *ion* og *jon* er lige gyldige. Det er nærliggende at antage, at informanterne relativt ofte støder på dette ord, idet de jo bliver undervist i fysik og kemi i deres dagligdag. Hvis skolebøgerne (og underviseren) udelukkende benytter stavemåden *ion*, så er det ikke overraskende at så stort et flertal af informanterne svarer på denne måde.

Ved eksempel 6 med *medaljon*/**medaillon* er der lige mange der har svaret, at det er en dobbeltform som at den fordanskede form *medaljon* er den eneste normerede (11 informanter hver), hvoraf den sidstnævnte mulighed er den korrekte. Derudover svarer to informanter, at den oprindelige form **medaillon* er den eneste korrekte.

De næste fire eksempler på denne stavekupon er alle eksempler på ord, hvor der nemt kan opstå tvivl om hvorvidt der skal anvendes dobbeltkonsonant eller ej. I eksemplet med *stanniol*/**staniol* (nr. 7) har 15 informanter gættet på den uautoriserede form **staniol*, mens 5 har gættet på en dobbeltform, mens kun 4 har svaret korrekt, nemlig *staniol*.

Eksempel 8 stiller testpersonerne den opgave at vurdere hvor dobbeltkonsonanten hører hjemme. 12 informanter svarede korrekt formen med enkelt-*t* og dobbelt-*l*, *satellit*, mens 9 valgte formen med dobbelt-*t* og enkelt-*l*, **sattelit*, og 2 gættede på en dobbeltform.

Udover også at indeholde dobbeltkonsonanter sætter næste eksempel (nr. 9) desuden spørgsmålstegn ved, om der kan udelades en stavelse i ordet *celluloid*, således at det staves **celloid*. Dette vurderer 3 informanter, mens 9 vælger den normerede form, *celluloid*. Hele 12 af informanterne gætter på en dobbeltform.

Kladde/**klade* er stavekuponens eksempel 10, hvis ortografi strider overens med ordene der rimer på det, fx lade, bade, spade, gade osv. Alligevel er kun tre informanter hoppet i denne fælde ved at svare formen **klade*. 11 svarer helt korrekt at den eneste normerede stavemåde af dette ord er *kladde* med dobbeltkonsonant. 9 gætter på en dobbeltform.

Det næste ord (eksempel 11) er specielt, idet det faktisk er ganske lydret i begge former, dvs. man kan både udtale ordet med *f* og med *p*. 11 informanter vurderer at man også kan stave på begge måder, mens de resterende 13 svarer den eneste normerede form, nemlig *manuskript*.

Personligt har jeg ofte set eksempler på begge stavemåder af næste ord på stavekuponen, nemlig *ærgelig*/**ærgelig* (eksempel 12), hvilket kunne vidne om en dobbeltform, men som stjernen gør opmærksom på, er det faktisk kun formen *ærgelig* som er korrekt. Det er der 7 informanter der svarer korrekt på, mens 4 holder på en dobbeltform, og 12 svarer den unormerede form. Også for dette ords vedkommende gælder det, at det kan udtales med og uden *r*, hvilket sandsynligvis er med til at forvirre.

Denne stavekupon 13. og sidste eksempel lader ikke til at have skabt de store problemer blandt informanterne, idet hele 21 svarer korrekt, og de resterende tre svarer at begge stavemåder, nemlig *væske* og den ældre **vædske*, er lige tilladte inden for retskrivningen.

Det sidste eksempel, altså nummer 13, er på sin vis misvisende i forhold til, hvad der generelt kan konkluderes omkring informanternes besvarelser af denne stavekupon. For den var nemlig tilsyneladende endnu sværere end den anden, idet gennemsnittet af de 24 besvarelser er nede på 5,7 rigtige af 13 mulige. Og det på trods af at der var tre

eksempler på kuponen, hvor 20 informanter eller flere svarede det korrekte svar. At denne kupon har vakt tvivl blandt informanterne kan desuden ses idet flere af dem helt har undladt at svare på fem af eksemplerne, imod fire eksempler i Stavekupon A. Således fik 5 af de 13 eksempler kun 23 besvarelser af 24. Dette kan eventuelt være udtryk for stor tvivl om disse ord eller blot forglemmelse af dem, idet stavekuponen ikke stiller krav om at alle eksempler er udfyldt.

Temaet i denne stavekupon lader til, som beskrevet i tabellen side 9-10, at være forholdet mellem ords udtale og stavning, fx *brillant*/**brilliant*, *satellit*/**sattelit*, *celluloid*/**celloid*, *ærgelig*/**ærgelig*. Men også hvorvidt der skal anvendes dobbeltkonsonant eller ej, samt anvendelsen af endelser som *-ssion* og *-tion*. Disse emner har alle at gøre med traditionsprincippet, idet et ords etymologi kan have afgørende betydning for dets udseende selv i dag på trods af ændringer i brug og udtale. Et af de tydeligste temaer i stavekupon B er dermed hvornår der skal anvendes oprindelig eller fordansket stavemåde.

Noget andet der kendetegner denne stavekupon er de forholdsvis mange forekomster af ord der automatisk redigeres i "auto-correct" i Words stavekontrol, nemlig seks eksempler af 13, hvilket W i kolonnen længst til højre viser. De kan bruges som en slags advarsel om at informanterne kan være kunstigt præget i deres besvarelser, fordi deres læsning og skrivning via elektroniske midler kan have vænnet dem til at bruge en bestemt form af et ord. Når stavekontrollen automatisk vælger den ene stavemåde af en dobbeltform frem for den anden vil det nemlig med al sandsynligvis præge udviklingen inden for sprogbrugen i en kunstig retning, hvilket jeg vil komme ind på i det perspektiverende kapitel 7.

5.2.1 Unges holdninger til retskrivningen og dobbeltformer

For at blive klogere på hvad informanternes reaktion på og holdninger til deres resultater af de to sprogtests, lagde jeg mundtligt op til en fælles diskussion, som også nævnt i metodekapitlet. Gymnasieeleverne tog aktivt del i diskussionen, og de havde stort set alle kommentarer og bemærkninger at knytte til emnet, hvilket vidner om, at sproget er i alles bevidsthed, og at langt de fleste har stærke holdninger til hvordan sproget er og burde være.

Reaktionen på de to sprogtests var ikke til at tage fejl af. Stavekuponerne var meget svære, og det kom helt åbenlyst bag på informanterne hvor "ringe" de klarede sig i testene. Mange af dem har sandsynligvis betragtet sig selv som gode stavere, hvilket de jo sagtens kan være, selv om resultatet af netop disse stavekuponer muligvis ikke virker imponerende ved første øjekast.

Herunder ses tabellen over informanternes holdninger til hvordan retskrivningsreglerne *burde* være i de pågældende eksempler fra stavekupon A:

Holdningsundersøgelse						
Nr.	Eksempel	1	X	2		Antal besv.
1.	lammesteg >< lammestej	<u>18</u>	2	4		24
2.	leverposteg >< leverpostej	6	3	<u>16</u>		25
3.	spøgelse >< spøjelse	<u>25</u>	0	0		25
4.	podium >< podie	1	<u>11</u>	<u>13</u>		25
5.	kranium >< kranie	2	<u>13</u>	10		25
6.	scenario >< scenarie	3	<u>8</u>	<u>13</u>		24
7.	Schweiz >< Svejts	<u>23</u>	<u>1</u>	0		24
8.	schæfer >< sjæfer	<u>21</u>	2	2		24
9.	schwung >< svung	<u>1</u>	4	<u>19</u>		24
10.	bundtmager >< buntmager	<u>20</u>	3	<u>2</u>		25
11.	tumbe >< tumpe	6	4	<u>15</u>		25
12.	plombere >< plumbere	<u>13</u>	5	7		25
13.	nopret >< nubret	6	<u>3</u>	<u>15</u>		24
Grunden til at der findes 25 besvarelser af de fleste eksempler, på trods af at informanterne kun var 24, må være at en har udskrevet sin kupon to gange.						

Her har jeg sat ring om de stavemåder som flertallet af informanterne vælger. Som det ses stemmer flertallet oftest overens med den gældende korrekte form (understreget og med fed skrift). Men dog ikke altid, for i seks af de 13 tilfælde foretrækker flertallet af informanter altså en retskrivningsændring.

Det gælder for eksempel *-ium*-formerne, hvor flertallet af informanter foretrækker *podie* og *scenarie* i stedet for *podium* og *scenario*. I det tredje eksempel af denne type, nemlig kranium/kranie foretrækker 13 en dobbeltform, og 10 informanter at *-ie*-formen burde være den eneste korrekte. Dette er meget interessant, fordi det viser de unges store tilslutning til de moderne former, som der indføres 40 nye af i RO2012.

Det næste eksempel på et flertal der foretrækker noget andet end den nugældende retskrivning, er dobbeltformen *Schweiz/Svejts* som et meget stort flertal på 23 af 24 ønsker afskaffet, således at stavemåden *Schweiz* ville blive den eneste korrekte. Dette (såvel som informanternes kommentarer til emnet) tyder på et ønske om en opprioritering af det dekorative princip.

Omvendt ville et stort flertal på 19 informanter foretrække den fordanskede stavemåde af ordet *schwung*/*svung som den eneste korrekte. Dette er et interessant resultat, men som jeg tidligere har været inde på, har jeg mistanke om at informanterne ikke kender ordet og dets betydning. Hvis denne fornemmelse er rigtig, så er resultatet muligvis ikke så overraskende, fordi informanterne så ikke ville have noget særligt forhold til ordet i den ene eller anden form, og dermed foretrækker den enkleste stavemåde der stemmer overens med sædvanlig dansk ortografi.

Det samme gælder sikkert for nogles vedkommende i det næste tilfælde, nemlig nr. 10. Her ville flertallet af informanter foretrække den ellers uautoriserede stavemåde med stumt *d*. Sandsynligvis fordi de forbinder stavningen med ord som *bundt*, *sundt*, *rundtenom* osv.

15 af informanterne ville åbenbart foretrække en afskaffelse af dobbeltformen af *nopret/nubret*, således at kun stavemåden med *u* og *b* ville være den eneste korrekte.

Det er desuden tankevækkende at der til hvert eksempel er under fem informanter der vil holde fast i dobbeltformen, med undtagelse af de tre eksempler af typen af *-ium*/*-ie*-ord, hvor der er et relativt højt antal af informanter (hhv. 13, 11 og 8) der går ind for dobbeltformer af disse ord. Ud fra dette kan man konkludere at disse unge sprogbrugere er parate til indføringen af dobbeltformer af typen **gymnasie* og **ministerie*. Men i andre tilfælde foretrækker informanterne enkeltformer af ordene, hvad enten de er i overensstemmelse med de gældende retskrivningsregler eller ej.

6. Diskussion

Dette diskussionskapitel vil give et billede af nogle af de fordele og ulemper der er forbundet med dobbeltformer. Som allerede nævnt i indledningen har de danske dobbeltformer generelt været udsat for stor kritik siden firsernes majonæsekrig og frem til i dag.

Det er Niels Davidsen-Nielsens opfattelse at antallet af dobbeltformer i den danske retskrivning er alt for højt, hvilket han udpeger opslagsværket *Danske dobbeltformer* som et godt eksempel på. Han giver udtryk for disse argumenter i artikler skrevet i henholdsvis 2004 og 2009, altså længe efter udgivelsen af RO2001 hvor antallet af dobbeltformer ellers blev reduceret, så er der efter dette synspunkt stadig behov for en kraftig nedskæring før RO2012, som det da også er planen ifølge Dansk Sprognævn.

Dette leder os ind på hvordan og hvorfor utraditionelle stavemåder overhovedet opstår som brugsnorm (altså stavemåder som aldrig har været korrekte). Det er nemlig påfaldende at de specielt er mange, hvor der er tale om dobbeltformer. De utraditionelle stavemåder kan muligvis være opstået i forvirringen over at der findes flere stavemåder til det samme ord. Denne mulighed er nævnt i et af de forklarende kapitler i Korpus2000:

Ikke alene de officielle stavemåder optræder i Korpus 2000. Noget tyder på, at danskere i en del tilfælde kommer til at blande de former sammen, hvor der er valgfrihed, så de ender med at stave ord på en helt alternativ måde. I Korpus 2000 er der f.eks. forekomster af både ressurer og resource [som begge er ikke-anerkendte stavemåder]⁴⁵

Dette omtalte forvirringsmoment er netop en af Niels Davidsen-Nielsens begrundelser for at nedbringe antallet af dobbeltformer: »*Et af mine hovedargumenter til støtte for at tynde ud blandt dobbeltformerne var at retskrivningen derved gøres enklere og lettere at håndtere.*«⁴⁶

⁴⁵ Korpus2000 (uden år): Alternative stavemåder

⁴⁶ Davidsen-Nielsen 2004:81

Andre kæmper for en naturlig udvikling i retskrivningen hvor nye former vil opstå som følge af en balance mellem traditions- og sprogbrugsprincipperne. Nye former skal kunne optages i Retskrivningsordbogen uden at det sker på bekostning af de ældre former, hvis disse altså stadig bliver brugt. Ifølge dette synspunkt er dobbeltformerne oftest udtryk for en sund og naturlig udvikling af sproget. Dvs. at nye former af ord der for eksempel opstår som følge af ændrede udtale- eller betydningsforhold bør optages i retskrivningen på baggrund af sprogbrugsprincippet eller traditionsprincippet (for eksempel i forbindelse med fordanskninger) ved siden af den ældre form. I hvert fald blev der argumenteret for mange af dobbeltformerne i forbindelse med RO1986, fordi man ikke ville »gøre gode stavere til dårlige stavere«⁴⁷

Det er i forlængelse af dette synspunkt ikke pædagogisk at fjerne ældre former fra den ene dag til den anden, så der er derfor god grund til at benytte sig af dobbeltformer – om ikke andet for en periode, mens det undersøges hvilken af formerne er den mest udbredte i sprogbrugen, mener Galberg Jacobsen. Han understreger dog samtidig at en slettelse af de former med mindst tilslutning blandt sprogbrugerne også er problematisk, idet de har ført til total afvisning af visse former som faktisk havde betydelig udbredelse i sprogbrugen inden udsendelsen af RO2001. Galberg Jacobsen peger i denne forbindelse på opslagsordet *linje* i *Den Danske Netordbog* (som er en netordbog udarbejdet af Henning Bergenholtz og flere som et alternativ til *Retskrivningsordbogen*), hvor der gøres opmærksom på at formen *linje* kun var cirka dobbelt så hyppig som den uautoriserede form **linie*⁴⁸, hvilket Galberg Jacobsen kalder »en udbredelse i sprogbrugen som det er betænkeligt at se bort fra ved en normering der ikke blot skal tage systematisk-lingvistiske hensyn, men som også er forpligtet over for den faktiske sprogbrug.«⁴⁹

Til dette svarer Davidsen-Nielsen på følgende måde: »Det hensyn man skylder folk der bruger forældede stavemåder, er at vise tolerance for deres sprogbrug, ikke at sætte retskrivningen i stå.«⁵⁰

⁴⁷ Davidsen-Nielsen 2009:25

⁴⁸ Bergenholtz 2002-2010: *Den Danske Netordbog*, lemma: *linje*

⁴⁹ Galberg Jacobsen 2003

⁵⁰ Davidsen-Nielsen 2009: 27

I forbindelse med reduceringen af dobbeltformer ved udgivelsen af RO2001, citeres Anita Ågerup Jervelund for følgende kommentar til sletningen af en dobbeltform med stor frekvens i sprogbrugen, nemlig former som **postbudet*:

Selvom skrivemåden med enkelt d foretrækkes i nogle af de ord der ender på bud, [...] har vi valgt at indføre [obligatorisk] dobbeltskrivning af d i alle de bøjningsformer af ord der ender på -bud, hvor der før var valgfrihed - og så må man vænne sig til postbuddet og stille sig tilfreds med at denne skrivemåde stemmers overens med de fleste sprogbrugeres udtale.⁵¹

Man må åbenbart bare *vænne sig til* at man bliver en dårligere staver efter ordbogens udgivelse, selv om man ikke staver anderledes end før. Det er tankevækkende at en ændring som ovenstående betragtes som pædagogisk, når nu flere eksempler på i sprogbrugen benyttede former bliver ukorrekte. Ikke desto mindre blev den såkaldte pædagogiske fordel ligeledes anvendt som argument i forbindelse med sletningen af det stumme *d* i ord som **frådse* (som altså ikke længere er en korrekt stavemåde ifølge RO2001): »*Ved at stryge det stumme d i frådse mv. opnår man den pædagogiske fordel at lydforbindelserne [å's] og [å:se] (e her = svagtryks-e) skrives ens i alle ord: bås, frås, gås, lås, mås, prås, vås, ås; båse, dåse, fråse, kråse, låse, våse.*«⁵²

Det er helt tydeligt at retningen går mod en yderligere reducere i antallet af dobbeltformer i denne kommende RO2012. Dog indføres der som bekendt 40 nye former med *-ie* ved siden af de oprindelige med *-ium*, og i den forbindelse bruger Jørgen Schack blandt andet følgende argument:

Formerne på *-ie* skyldes sprogbrugernes trang til regelmæssighed [...] Man (mange) siger ét, men er tvunget til at skrive noget andet. Vi har altså her en meget stor afstand mellem tale og skrift, og det er af mange grunde, ikke mindst pædagogiske, noget så vidt som muligt bør undgås i retskrivningen.⁵³

Der findes altså både fordele og ulemper ved de omstridte dobbeltformer og dermed adskillige argumenter (deriblandt pædagogiske) for og imod yderligere reducere af dobbeltformer i den danske officielle retskrivning. Dette vil sandsynligvis ske både i forbindelse med udgivelsen af den næste udgave af *Retskrivningsordbogen*, nemlig

⁵¹ Jervelund 2001:9

⁵² Schack 2001:16

⁵³ Schack 2009:20

RO2012, såvel som i udgaver længere ude i fremtiden. Det vil dog stadig være umuligt at svare entydigt på om dette vil gøre retskrivningen bedre og mere pædagogisk eller ej.

7. Perspektivering

Et problem i forbindelse med undersøgelser af sprogbrugen i dagens Danmark er at det nyeste korpus faktisk ikke længere er nyt nok. Tekstmaterialet til det nyeste korpus (Korpus2000) er fra 1998-2002, og derfor allerede omkring 12 år gammelt. En årrække hvor der kan være, og formentlig er, sket utrolig meget. Specielt har de sociale kommunikationsformer ændret sig i denne periode, og skriftsproget bruges i langt højere grad end tidligere til alle typer (hverdags)kommunikation. Det er planen at udvide KorpusDK, så et nyere korpus bliver føjet til. Det bliver interessant at se tal på udviklingen i sprogbrugen siden nye og flittigt benyttede sociale medier som sms, blog, chat og ikke mindst *Facebook* er kommet til.

I forbindelse med en opgave om sprogbrug, er det nærliggende at perspektivere til nogle opdagelser af problematikker forbundet med dette emne generelt. Jeg har fx registreret, at der ikke er nogen slinger i valsen, når der i computertekstbehandlings-programmet Microsoft Word2007 skrives *resurse* eller *ressource*. Men er man usikker og skriver **resource*, bliver det automatisk og uden advarsel rettet til *ressource*, altså den ældre af de to normerede former. Dette skyldes den såkaldte stavekontrol, som følger med den danske sprogpakke til det populære tekstbehandlingsprogram. Denne sprogpakke retter sig efter retskrivningsordbogen, altså i dette tilfælde RO2001, således at den kun accepterer sprogbrug der stemmer overens med disse regler. Det er dog tankevækkende at hvor der (som i dette tilfælde) er to valgmuligheder, vælger stavekontrollen automatisk den ældre! I denne opgave har jeg hver gang manuelt "rettet" stavemåden tilbage. Dette gælder for et relativt højt antal ord på stavekuponerne i denne opgaves analysedel, nemlig ordene med tegnet X i skemaerne, side 44 og 47.

Selv om dette måske kun er en detalje af et hjælpeværktøj der uden tvivl er til god hjælp for mange sprogbrugere, må man alligevel have in mente at dette kan have betydning for hvordan et fremtidigt korpus dækker sprogbrugen. Der er nemlig fare for en "falsk udryddelse" af utraditionelle former, idet de altså ikke vil være at finde i elektroniske

tekster skrevet i Word eller andre programmer med stavekontrol (deriblandt e-mail-programmer, *Facebook* og lignende), mens de i håndskrevne tekster vil have nemmere ved at overleve og formodentlig leve videre i bedste velgående. Der er altså fare for at stavekontrollerne kan medvirke til at give et falsk billede af hvordan det egentlig står til med sprogbugen. I sin undersøgelse af studenters stavning tager Anita Å. Jervelund højde for problemet således:

Der er dog næppe tvivl om at stavekontrollen fjerner en hel del slåfejl [...] og fx (visse) stumme bogstaver [d]er faktisk [er] faldet noget fra 1990 til 1998, så stavekontrollen har i et eller andet omfang alligevel en betydning for antallet af fejl. [...] Stavekontroller må have mindsket antallet af fejl ved fejltyper som stumme bogstaver, konsonantfordobling og fremmedord.⁵⁴

8. Opsummering og konklusion

Jeg har i denne opgave gjort rede for hvordan den danske retskrivningsnormering er foregået fra tiden omkring 2. verdenskrig og frem til udgivelsen af den seneste officielle retskrivningsordbog, RO1986, samt dens opdaterede version, RO2001. Derudover har jeg i form af bilag 1 givet et overblik over de bebudede ændringer i forbindelse med udgivelsen af den kommende udgave af *Retskrivningsordbogen*, RO2012.

Jeg har redegjort for det lovmæssige grundlag og de principper Dansk Sprognævn arbejder med retskrivningen ud fra, nemlig Sprognævnsløven og Retskrivningsloven, samt hovedprincipperne traditions- og sprogbrugsprincipperne og deres underprincipper det fonematiske princip, fordanskningsprincippet, det internationale princip, det nordiske princip, tegnkonstansprincippet, det etymologiske princip, det distinktive princip, det dekorative princip, det pædagogiske princip og systematikprincippet.

Jeg har forklaret og beskrevet de såkaldte dobbeltformer og deres rolle og udvikling i den danske retskrivning, samt analyseret deres anvendelse blandt danske sprogbrugere.

Det er ligeledes de ovenstående principper jeg har taget udgangspunkt i i forbindelse med analysedelen i opgaven. Jeg har undersøgt brugen af nogle af de kontroversielle

⁵⁴ Jervelund 2007:46 og 52

former fra den såkaldte majonæsekrig – nu efter at stormen tilsyneladende endelig har lagt sig. Jeg fandt frem til at nogle af de under majonæsekrigen mest omdiskuterede fordanskede stavemåder generelt stadig har svært ved at blive optaget i sprogbrugen hos danskerne – i hvert fald er dette det generelle billede ud fra mine analyseresultater i sprogbrugsanalysen. Således har jeg vist at de fordanskede former, **konjak* og *jogurt*, haft deres chance i form af en slags prøveperiode siden RO1986, og må (eller har måttet) lade livet i forbindelse med de respektive udgivelser af RO2001 og RO2012 formodentlig pga. for lidt tilslutning blandt sprogbrugerne.

Ifølge Jørgen Schack fra Dansk Sprognævn kommer RO2012 til at indeholde en række af såkaldte *-ie*-former, 40 nye for at være præcis. I min egen stavekuponsanalyse fandt jeg tegn på at disse nye former allerede er dominerende blandt unge sprogbrugere, som i flere tilfælde endda kunne ønske sig *-ie*-formerne som enkeltformer i retskrivningen som de sandsynligvis allerede har været det i de unges talesprog gennem længere tid. De unge sprogbrugere foretrækker for det meste enkeltformer frem for dobbeltformer, men ikke altid de nuværende normerede former.

I forlængelse af dette er det passende at påpege, at denne opgave har beskæftiget sig med *skriftsprog*, men alligevel er påvirket af *talesprog* – og især forholdet mellem tale og skrift. En ganske almindelig udtalelse som: »*På mit gymnasie er der liv og glade dage*«, er jo en form man ofte kan høre, som mon ikke skriftsproget følger med og får brug for de 40 nye *-ie*-former, som altså kommer med i RO2012.

Jeg har i korpusanalysen også vist eksempler på at andre bøjningssystemer kan volde problemer, og at der i flere tilfælde findes mere end én godkendt bøjningsform af et ord, altså dobbeltformer. Alligevel er der i alle eksempler overvejende enighed om valg af bøjningsform, fx *nævnte* frem for *nævnedede*, og *vira* frem for *virusser*. Nogle fordanskede former har sejret over deres fremmede konkurrenter hvor der i en periode har været dobbeltformer, for eksempel substantivet *miljø* frem for **milieu* og verbet *at tjekke* frem for **checke*, der da også er blevet slettet fra ordbogen.

Jeg har diskuteret nogle af dobbeltformernes fordele og ulemper på baggrund af markante sprogfolks argumenter og modargumenter for en yderligere reducere af dobbeltformer, samt perspektiveret til det faktum at der i forbindelse med indsamling af tekstmateriale til et nyt korpus eventuelt kan opstå et skævt billede af den skriftlige

sprogbrug pga. stavetrollens funktion der automatisk ændrer utraditionelle stavemåder af dobbeltformer til den ældre af dobbeltformerne.

Det er helt givet at dansk retskrivning vil fortsætte med at udvikle sig fra udgave til udgave af Retskrivningsordbogen. Formodentlig vil antallet af dobbeltformer fortsat falde i en vis udstrækning, men det er min vurdering at der altid vil være brug for dem – specielt hvor der indføres nye fordanskede former, hvis man i det mindste vil forsøge at undgå en ny majonæsekrig, fordi der er så mange stærke følelser forbundet med sprog og sprognormering i Danmark.

Litteratur

Bergenholtz, Henning m.fl. 2002-2007: Sprognormer: Hvad er korrekt? Og hvad er forkert? I: *Den Danske Netordbog*. Center for Leksikografi ved Aarhus Universitet, Århus. <http://www.dendanskenetordbog.dk/netdob/sprognorm.html>

Dansk Sprognævn 1992: *Danske Dobbeltformer. Valgfri former i retskrivningen*. Dansk Sprognævns skrifter 18. Redaktør: Henrik Galberg Jacobsen. Munksgaard, København.

Dansk Sprognævn 2001: *Nyt fra Sprognævnet 2001/4*. <http://dsn.dk/nyt/nyt-fra-sproгнаevnet/2001-4.pdf>. Side 19.

Dansk Sprognævn 2001: *Retskrivningsordbogen*, 3. udgave. Alinea – Aschehoug Dansk Forlag A/S, København, 5. oplag (2006).

Davidsen-Nielsen, Niels 2004: Færre dobbeltformer i Retskrivningsordbogen.

I: *På godt dansk: Festskrift til Henrik Galberg Jacobsen i anledning af hans 60 års fødselsdag den 4. februar 2004*. Wessel og Huitfeldt, Århus. Side 81-86.

Davidsen-Nielsen, Niels 2009: Dobbeltformer til afstemning. I: *Nyt fra Sprognævnet 2009/4*, Dansk Sprognævns skrifter, København. Side 24-28.

Galberg Jacobsen, Henrik 1992: Dobbeltformer i dansk. I: *Danske Dobbeltformer. Valgfri former i retskrivningen* af Dansk Sprognævn. Dansk Sprognævns skrifter 18. Munksgaard, København. Side 137-174.

Galberg Jacobsen, Henrik 1997: Ordrede forhold. Om retskrivningsloven og sprognævnsløven. I: *Nyt fra Sprognævnet 1997/3*. Dansk Sprognævns skrifter, København. Side 1-10.

Galberg Jacobsen, Henrik 1999: Forenkling af dobbeltformer. Påkrævet? Gennemførligt? Lønsomt? I: *7. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog. Aarhus Universitet 8.-9. oktober 1998*. Redigeret af Peter Widell og Mette Kunøe. Aarhus Universitet, Århus. Side 214-224.

Galberg Jacobsen, Henrik 2003: Kræfter og modkræfter i dansk sprognormering – historisk og aktuelt. I: *Kræfter og motkræfter i språknormeringa. Om språknormer i teoti*

- og praksis*. Redigeret af Helge Omdal og Rune Røsstad. Høyskoleforlaget AS, Kristiansand. Side 41-56.
- Galberg Jacobsen, Henrik og Peder Skyum-Nielsen 2007: *Dansk sprog – en grundbog*. 2. udgave. Schönberg, Århus.
- Galberg Jacobsen, Henrik 2010: *Ret og skrift. Officiel dansk retskrivning 1739-2005*. Bind 1-2. Dansk Sprognævns skrifter 42. Syddansk Universitetsforlag, Odense.
- Hansen, Erik 1980: Den nye Retskrivningsordbog. I: *Ord til andet – iagttagelser og synspunkter* 2. Dansk Sprognævns skrifter 10. Gyldendal, Aarhus. Side 15-34.
- Hansen, Erik 1991: Rigtigt og forkert dansk. I: *Auditorium X* redigeret af Erik Hansen m.fl. Udleveret på kopi via Ugly i forbindelse med pensum.
- Hansen, Erik 1992: Når sjusk bliver til korrekt dansk. I: *Glæden ved grammatik*. Redigeret af Henrik Galberg Jacobsen og Henrik Jørgensen. Hans Reitzels Forlag, København 2001. Side 257-261.
- Hansen, Erik 2001: Lovens bogstav. I: *Nyt fra Sprognævnet 2001/4*. Dansk Sprognævns skrifter, København. Side 1-2.
- Jensen, Ole Vig 1997: LOV nr. 332 af 14.5.1997 om dansk retskrivning. Publiceret på: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=84769>
- Jervelund, Anita Ågerup 2001: Postbuddet, publikummet og pyjamassen. Dobbeltskrivning af konsonanter i bøjningsformer. I: *Nyt fra Sprognævnet 2001/4*. Dansk Sprognævns skrifter, København. Side 8-11.
- Jervelund, Anita Ågerup 2007: *Sådan staver vi – om ortografi og stavfejl*. Dansk Sprognævn og Daneklærerforeningens Forlag A/S, København.
- Jervelund, Anita Ågerup 2009: En ny og bedre Retskrivningsordbog. I: *Nyt fra Sprognævnet 2009/4*. Dansk Sprognævns skrifter, København. Side 11-20.
- Karker, Allan 1995: Signalement af sprognævnet. I: *Fra tid til anden. Dansk Sprognævn i 40 år*. Redigeret af Erik Hansen. Side 89-96. Gyldendal, København.
- Kjøller, Klaus 1989: Anmeldelse af Erik Hansen & Jørn Lund (red.) *Sproget her og nu*. Publiceret på: <http://www.kjoeller.dk/kkarkiv/8905AnmSprogetHerOgNu.htm>

Marcussen, Jørgen 2007: Retskrivningsordbøger efter 1948. Nogle oplysninger om deres udgivelser og indhold. Publiceret på:

<http://www.jmarcussen.dk/lit/sprog/dansk/ordbog08.html>

Politikens Nudansk med etymologi 2002. Forlaget Politiken A/S, København. 2. udgave. Hovedredaktør: Christian Becker-Christensen.

Roldsgaard, Maja Vilstrup 2010: *Udviklingen i dansk retskrivning – officielt og blandt sprogbrugerne*. Eksamensopgave i kurset DAN601G Dansk Sproglære III, maj 2010, ved Fakultet for dansk, Islands Universitet, Reykjavík. Upubliceret.

Schack, Jørgen 2009: Skal vi have former af typen *gymnasie* i Retskrivningsordbogen? I: *Nyt fra Sprognævnet* 2009/4. Dansk Sprognævns skrifter, København. Side 20-24.

Schack, Jørgen 2001: Ændringer i opslagsords staveform eller ordform. I: *Nyt fra Sprognævnet* 2001/4. Dansk Sprognævns skrifter, København. Side 11-16.

Skautrup, Peter 1995: Dansk Sprognævn – Forhistorien. I: *Fra tid til anden – Dansk Sprognævn i 40 år*. Redigeret af Erik Hansen. Dansk Sprognævns skrifter 23. Gyldendal, København.

Internetsider:

Bergenholtz, Henning m.fl. 2002-2007: *Den Danske Netordbog*. Center for Leksikografi ved Aarhus Universitet, Århus. Publiceret på <http://www.ordbogen.com/>

Dansk Sprognævn (uden år):

- Organisation. <http://dsn.dk/om-os/organisation/organisation>;

- Hovedprincipper for fastlæggelse af retskrivningen.

<http://dsn.dk/om-os/sproгнаevnets-opgaver/sproгнаevnet-og-retskrivningen-1/hovedprincipper-for-fastlaeggelse-af-retskrivningen>

- Retskrivningsordbogen.

<http://dsn.dk/sproghjaelp/retskrivningsordbogen/retskrivningsordbogen>

- Sprogets udvikling. <http://dsn.dk/om-os/sproгнаevnets-opgaver/sproгнаevnet-og-sprogets-udvikling>

Dansk Sprognævn 2010: Bilag 1: Principielle normændringer. Publiceret på:
http://dsn.dk/sproghjaelp/retskrivningsordbogen/Principielle_aendringer.pdf

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab 2008: Fakta om KorpusDK.
Publiceret på: <http://ordnet.dk/korpusdk/fakta>

Wikipedia – den frie encyklopædi (uden år). Lemma: *majonæsekrigen*
<http://da.wikipedia.org/wiki/Majon%C3%A6sekrigen>

Bilag:

Bilag 1: Oversigt over principielle ændringer i forbindelse med RO2012 inkl. eksempler og begrundelser.

Bilag 1

Nr.	Emne	Regel i RO2001	Regel i RO2012	Begrundelse
1.	Bindestregsændring i gruppesammensætninger	<p>»I sammensætninger hvis første eller sidste led er skrevet i mere end ét ord, sættes der bindestreg mellem sammensætningsdelene«</p> <p>fx væg til væg-tæppe, slå om-nederdel mv.</p>	<p>»I sammensætninger hvis første eller sidste led er skrevet i mere end ét ord, sættes der som hovedregel bindestreg mellem de to overordnede sammensætningsled [...]Der kan dog også sættes bindestreg mellem alle ordene i sådanne sammensætninger:</p> <p>fx væg-til-væg-tæppe, slå-om-nederdel mv. Dette kan især være en fordel i længere og/eller mere lejlighedsvis sammensætninger: fx det-vil-jeg-ikke-finde-mig-i-attitude, det-var-jo-det-jeg-sagde-kommentar«</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Den nye regel om brugen af bindestreger i gruppe-sammensætninger stemmer bedre overens med sprog-brugen: væg-til-væg-tæppe • Mellemrum virker mere adskillende end bindestreg. Derfor vælges væg-til-væg-tæppe hyppigere end væg til væg-tæppe • Reglen er gennemskuelig og pædagogisk: Man kan fx vælge altid at sætte alle bindestregerne, også selvom det giver skrivemåder der ikke er almindelige: fx a-la-carte-ret og science-fiction-roman
2.	Bindestregsændring i e-mail-adresse mv.	<p>Der sættes bindestreg mellem sammensætningens dele hvis første- eller sidsteleddet selv indeholder en bindestreg:</p> <p>fx e-mail-adresse, S-togs-station, D-vitamin-mangel, 1600-tals-huse mv.</p>	<p>I RO 2012 skal der kun én bindestreg i sådanne sammensætninger:</p> <p>fx e-mailadresse, S-togsstation, D-vitaminmangel, 1600-talshuse</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Der er ikke bindestregsmarkering mellem første og andet led i "almindelige" sammensætninger, fx pakkepostbud der kan være 'bud med pakkepost' (pakkepost + bud) eller 'postbud med pakker' (pakke + postbud), så der er ingen grund til at gøre forskel • Sprogbrugerne udelader den sidste bindestreg
3.	Apostrofændring	<p>Man kan bruge apostrof foran en dansk endelse til et fremmedord hvis stamme ender på en stum konsonant eller -c:</p> <p>fx bouquet'en (el. bouqueten), grandprix'et (el. grandprixet), portier'en (el. portieren), succes'en (el. succesen), franc'en (el. francen), aspic'en (el. aspicen) i henhold til § 6.5, der gælder for 117 ord i RO2001, fx elegantier, buffet, cognac, debut, filet mv.</p>	<p>I RO 2012 bortfalder § 6.5 således at der ved denne ordgruppe ikke bruges apostrof,</p> <p>fx: buffet sb., -en, -er, -erne cognac sb., -en, -er, -erne i sms. cognac-, fx cognacfarvet debut sb., -en, -er, -erne filet sb., -en, -er, -erne</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ordene kommer til at følge skrivemåden for det "almindelige" bøjningsmønster, dvs. endelsen sættes direkte på ordet • Formerne uden apostrof står stærkest i den faktiske sprogbrug

4.	Ændring af brugen af store og små bogstaver i initialforkortelser	<p><i>De fleste initialforkortelser der er appellativer, skrives med store bogstaver:</i></p> <p>fx AM, ATP, A/S (eller a/s), NB (eller nb.)</p> <p><i>En del almindeligere forkortelser af denne type skrives dog med små bogstaver:</i></p> <p>fx aids, a-kraft, bh, cd, cd-rom, dvd, edb, hf, hiv, id-kort, it, lsd, p-skive, p-pille, tv, uland, wc.</p>	<p>Initialforkortelser der er appellativer, kan valgfrit skrives med store eller små bogstaver: fx AM eller am, ATP eller atp, A/S eller a/s, BH eller bh, CD eller cd, ID-kort eller id-kort, IT eller it, TV eller tv, WC eller wc, SMS eller sms mv.</p> <p><i>Oprindelige forkortelser der læses som almindelige ord (dvs. ikke blot som en række af bogstaver), skrives dog som hovedregel med små bogstaver: fx hiv, aids, ufo, epo.</i></p> <p><i>I ord som a-kraft, p-pille og e-mail, hvor forkortelsen ikke kan stå alene, skrives forkortelsen med lille bogstav.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Reglen i RO 2001 er nær umulig at håndtere i praksis: Hvornår er en forkortelse almindelig nok til at man må (eller skal) skrive den med små bogstaver?</i> • <i>Valgfrihed mellem små og store bogstaver imødekommer den faktiske sprogbrug, men fastholder også principperne om små bogstaver i dansk retskrivning</i>
5.	Valgfrihed mellem -ie og -ium i ord som akvarium, gymnasium og territorium	<p>I RO 2001 er der valgfrihed mellem -ie og -ium ved 10 ord: fx geranie el. geranium kaprifolie el. kaprifolium, kranie (el. kranium), medie (el. medium), nasturtie el. nasturtium, nerie el. nerium, ovarie el. ovarium, podie el. podium, spatie (el. spatium), stadie (el. stadium)</p>	<p>Der indføres 40 nye dobbeltformer af denne type: fx akvarium (el. akvarie) ambulatorium (el. ambulatorie) auditorium (el. audiorie) evangelium (el. evangelie) gymnasium (el. gymnasie) imperium (el. imperie) kollegium (el. kollegie)</p>	<p>»Se vedhæftede artikel af Jørgen Schack: Skal vi have former af typen gymnasie i Retskrivningsordbogen?«</p>
6.	Ændringer i bøjningsformer af substantiver på -en, -el, -er	<p><i>I RO 2001 har ca. 200 ord på -el valgfri synkope i bestemt form singularis og obligatorisk synkope i pluralis, fx regel – reg(e)len – regler</i></p> <p><i>I RO 2001 har ca. 25 af ordene på -en valgfri synkope i singularis og/eller pluralis</i></p> <p>fx køkken – køk(ke)net – køk(ke)ner, aften – aft(e)nen – aft(e)ner</p>	<p><i>Ved mange af ordene i -el-gruppen fjernes de usynkoperede former, dvs. middelet, regelen osv. tages ud af ordbogen, da de er sjældne i både tale og skrift.</i></p> <p><i>Der er dog en del undtagelser. Der vil stadig være valgfrihed mellem de synkoperede og de usynkoperede former ved</i></p> <p>fx bibel – bib(e)len – bibles, handel – hand(e)len – handler.</p> <p><i>I gruppen af -er-ord bliver fx num(me)ret til nummeret og filist(e)re bliver til filistre (jf. fx minister - ministeren - ministre).</i></p>	<p>»Ved nogle af ordene i -en-gruppen fjernes de synkoperede former, dvs. køknet, køkner og aften, aftner tages ud af ordbogen, da de er sjældne i skriftsproget.«</p> <p>Kilde: Dansk Sprognævn 2010.</p>

